

Debatten om Sprutbytet i Svensk Dagspress

- I sökandet av ett brukarperspektiv

Av Therese Ekheim &
Staffan Jansson

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
Höstterminen 2012

Handledare: Frans Oddner

ABSTRACT

Author: Therese Ekheim and Staffan Jansson

Title: The needle syringe debate in Swedish newspaper – in search of a user perspective.
[Translated title]

Supervisor: Frans Oddner

Assessor: Mats Hilde

The aim of this study was to examine how syringe drug users are produced in Swedish newspaper in the needle exchange debate. More specifically its aim was to identify how the user perspective is given a certain space and study the consequences the petitions of the drug users could give and to see if there was any differences in how the drug user were explored depending on whether one is for or against syringe exchange, or if one is ambivalent in their arguments. As the study was based on a discourse analysis we only studied articles about the needle exchange debate. The aim with our method was to found the patterns in the statements about the debate on syringe exchange that was written in the articles seeing from a user perspective. We selected articles from newspapers from Sweden's three largest cities. We found that the user perspective was missing in the most of the articles, and that the production of the users was different depending on what the articles were focusing on. The most articles had their focus on the location of the needle syringe program and the effects of the use of drugs such as infection, which are two debated areas that had a negative image of the drug users. All the articles besides two didn't have any focus on the user perspective, which is a kind of stigma. The drug users is already a group of people that mostly are standing outside our society, and by not mention the group or mention the group in a negative image is a result of stigma. Media has power in a way that they are choosing what they want to publish and also how they decide to illustrate something, which we could see in which way the drug users were illustrated in the articles.

Key words: syringe drug users, needle exchange debate, discourse analysis, stigma, media

Förord: Vi vill tacka varandra för ett gott samarbete och många skratt under denna period, vi vill även tacka vår handledare Frans Oddner för bra handledning samt support och sist men inte minst Magnus Andersson för många givande diskussioner under skrivandets gång. Stort tack även till Elisa Vasquez för korrekturläsningen.

Therese Ekheim & Staffan Jansson

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problembakgrund	1
1.2 Syfte & frågeställningar	3
1.3 Sprutbytesdebatten som ett socialt problem	3
2. Allmän begreppsdel	4
2.1 Nationalencyklopedin	4
3. Tidigare Forskning	5
3.1 Missbruk & Missbrukare	5
3.2 Media & Makt	8
3.3 Sprutbytesprogrammet	9
3.3.1 Det restriktiva perspektivet	10
3.3.2 Folkhälsoperspektivet	11
3.3.3 Skadereduktion-/normaliseringsperspektivet	11
3.4 Sprutbytesprogrammets effekter	12
4. Metod	13
4.1 Diskursanalytisk ansats	14
4.2 Socialkonstruktivism	15
4.3 Urval & avgränsningar	16
4.4 Sökning av empirisk data	17
4.5 Bearbetning & kodning av data	18
4.6 Arbetsfördelning	19
4.7 Forskningsetiska överväganden	19
4.8 Validitet, reliabilitet & transparens	19

5. Teori	20
5.1 Utvecklingsekologiska modellen	20
5.2 Makt	22
5.3 Utanför & Avvikande	24
6. Analys	25
6.1 Introduktion till empiri	27
6.2 Sprutbytesprogrammets placering	28
6.3 Brukare som diskurs	31
6.4 Den politiska diskursen	33
7. Slutdiskussion	37
8. Referenslista	39
9. Tidningsartiklar	44

Bilaga 1. Analysschema med frågor.

1. Inledning

”Dem har själva satt sig i skiten, mina skattepengar går till detta”, var svaret vi fick från en studiekamrat då vi frågade om hans åsikt under en diskussion om missbruksproblem och sprutbytesprogrammet. Hans svar som väckte vårt intresse för brukarperspektivet i sprutbytesdebatten. Ett ämne som är av betydelse för vårt framtida yrke som socionomer, då det är ett arbetsområde som vi kommer att mötas allt oftare av i och med att missbrukproblematiken ökar i Sverige, vilket framgår av Socialstyrelsen (2007). Den här studien har som utgångspunkt att behandla framställningar av narkotikamissbrukare i sprutbytesdebatten i svensk dagspress. Då sprutbytesprogrammet är en intervention avsedd för målgruppen injektionsmissbrukare, finner vi det intressant att undersöka vilket utrymme brukaren får i debatten. Även vad gäller hur brukarens egen talan förs, men främst hur diskussioner kring målgruppens förs i sprutbytesdebatten. Vår avsikt är att undersöka argumenten för och emot sprutbytesprogrammet och hur de hänger ihop med de föreställningar och framställningar som uttrycks om brukarna i debatten samt brukarnas egen inställning till sprutbytesprogrammet.

1.2 Problembakgrund

Sprutbytesprogrammet har efter sin start 1986 varit omdebatterat och redan i början av 1990-talet skickades det in ett förslag från Socialstyrelsen till regeringen att sprutbytesprogrammet skulle få fortsätta sin testverksamhet. Socialstyrelsen påpekade att det inte gick att avgöra huruvida projektet var lyckat och att det var upp till läkarna på myndigheten att avgöra vem som skall få ut nya injektionsverktyg samt att sprutbytesfrågan är en komplicerad fråga att svara på efter sådan kort tid. Än idag saknas det konkret forskning som kan påvisa några direkta resultat av sprutbytesprogrammets effekter (Stenström 2008).

Antoniussen et al. (2005) skriver i sin rapport att det är många komponenter i det preventiva arbetet gentemot narkotika men i slutändan kämpar de för samma mål. Käll et al. (2005) skriver hur en del studier har visat att sprutbytet motverkar sitt eget syfte och orsakar fler negativa effekter än positiva, att sprutbytesprogrammet endast gör ett effektivt arbete mot riskbeteendet i början för att i ett senare skede mattas av. Stenström (2008) påvisar dock att sprutbytesverksamheten har minskar spridningen av HIV och hepatit-C vilket även andra metoder gör så som exempelvis metadonprogrammet. I Socialstyrelsens *Nationella riktlinjer*

för missbruks- och beroendevård (2007) framgår det att missbruksvårdens struktur och vårdform har förändrats under kort tid samt att det råder stora skillnader regionerna emellan. Enligt svensk lag får nu landsting och kommun öppna ett sprutbytesprogram i sin kommun om de kommer överens om placering som följer socialstyrelsens riktlinjer.

Sprutbytesdebatten har varit pågående under ett antal år både inom forskning och inom den allmänna debatten i tidningar, TV samt radio. Jönson (2010) belyser en studie över hur man på olika sätt kan betrakta sociala problem. ”En sådan studie är intressant eftersom vår/samhällets/aktörers syn på olika samhällsproblem – deras karaktär och släktskap med andra problem, deras orsaker, omfattning, vem som drabbas, hur de åtgärdas och vem som är ansvarig för detta – är avgörande för hur vi väljer att gå till väga för att ”lösa” dem. Detta får konsekvenser för människor och är därför viktigt att undersöka” (Jönson 2010:23, se även sid 66ff).

Det svenska samhället förändras ständigt, med det har även begreppsdefinitioner förskjutits i sin mening dels vad gäller synen på missbruk och missbrukare. Börjesson och Rehn (2009) menar att samhällsvetenskapliga diskussioner om makt oftast är baserade på just förändringar i samhället eller en strid om att bromsa förändringar. Av den anledningen att missbruksproblematiken ökar i Sverige (Socialstyrelsen 2007) så ökar trycket på att missbruksvården skall utvecklas och i detta fall handlar det om att sprutbytesprogrammet skall öppnas upp i fler orter i Sverige. Denna förändringsprocess är omtalad i media, frågan är om medias framställningar är opartiska och vilka konsekvenser medias framställningar kan ge. Makt är ett centralt begrepp inom socialt arbete; i frågan om sprutbytet förs diskussioner om sprutbytesprogrammets vara eller icke vara, även media har en betydande maktposition då deras framställningar kan avgöra människors syn på missbrukaren eller den aktuella interventionen. Varvid vi valt att belysa just maktaspekten, dels hur makten kan påverka människan men även hur den kan ges i uttryck genom språket.

Almqvist (2006) menar att media blivit allt mäktigare, men belyser samtidigt att det råder en ovisshet över vems makt medierna förmedlar. Greenslade (2006) menar att nyheter genomsyras av opartiska antaganden och är då inte objektiva företeelser. Treloar och Cao (2005) belyser att journalister inte är fördomsfria i deras framställning av sprutbytesprogrammet i australiensk media, att de skapar en felaktig bild av verksamheten samt att de skapar stereotyper av deltagarna. De hävdar att en neutralitet bör införas i media

då media innehar en kraftfull position i samhället, i syfte att främja för deltagarna av sprutbytesprogrammet. Treloar och Cao (2005) skriver att medias framställning av sprutbytesprogrammet kan leda till negativa synsätt hos deltagarna, så som exempelvis en känsla av stigmatisering, vilket är viktigt att ha i åtanke vid planeringen om var verksamheterna skall placeras. Socialstyrelsen (2007) menar att det används olika definitioner av individer med en missbruksproblematik, vilket kan ge upphov till distansering och objektifiering. Tidigare forskning som finns att tillgå om sprutbytesverksamheter saknar aspekten brukarperspektivet, det råder även en brist av brukarperspektivet i sprutbytesdebatten inom svensk dagspress, varvid det är relevant att undersöka hur missbrukarna framställs i svensk dagspress med hjälp av en diskursanalytisk ansats. Påverkas samhällets uppfattningar om narkotikamissbrukare av hur media väljer att framställa denna grupp i samband med att sprutbytet omnämns?

1.3 Syfte & frågeställningar

Vi har som syfte att försöka urskilja huruvida och eventuellt på vilka sätt sprutbytesdebatten belyser ett brukarperspektiv och undersöka om det finns några eventuella skillnader i framställningen av brukaren beroende på om man är för eller emot sprutbytet eller om man är ambivalent. Frågeställningar vi önskar att besvara är:

- Hur framställs brukaren i sprutbytesdebatten i svensk dagspress?
- På vilket sätt sammanlänkas framställningarna av brukarna med brukarperspektivet i debatten?

1.4 Sprutbytesdebatten som ett socialt problem

”Synen på orsakerna till vissa sociala problem, eller hur de ska definieras och behandlas, uppnår status av att vara sanna och giltiga och tränger ut andra tolkningar och beskrivningar” (Swärd & Starrin 2006:253). Missbruk tillhör bland de klassiska delarna av socionomyrket att arbeta med. Även om du inte arbetar direkt med missbruk så är det inget ovanligt att du någon gång möter en individ med missbruksproblematik som eventuellt också har en intravenös missbrukproblematik. Det öppnar upp fler sprutbytesprogram i landet och debatten om sprutbytesprogrammets existens är pågående vilket gör att många berörs av den, brukare, anhöriga, socionomer samt socionomstudenter med flera. Blomberg et al. (2004) skriver att

det skett ett ökat intresse för mediastudier vilket beror på medias ökade inflytande och maktställning i samhället. Författarna skriver vidare att ”Samhällsproblem ses i ett sådant perspektiv som socialt konstruerade genom att vissa grupper har makt att muta in sina problemdefinitioner i konkurrens med andra möjliga definitioner. Det är således bara vissa typer av problem som får uppmärksamhet i den offentliga diskussionen...” (Blomberg et al. 2004:15). Börjesson och Palmblad (2007) menar på att makt kommer till uttryck genom sättet att beskriva och tala kring ett specifikt problem samt på vilket sätt olika argument framställs eller döljs, vilket enligt Blomberg et al. (2004) kan leda till att synen på sociala problem och dess lösningar kan komma att påverkas av medias framställningar. Debatten i massmedier öppnar upp för eget ställningstagande och eventuella debatter i klassrummen vilket skapar en förförståelse och insikt om sprutprogrammets funktion och brukarens problematik. Men samtidigt öppnar den även upp för diskussion kring programmets kostnadseffektivitet, placering samt politiska ställningstaganden, vilket visserligen är områden som har en relation till sprutbytesprogrammet men som samtidigt inte helt hänger ihop med hur brukaren infinner sig det hela. Den livliga debatten omfattar som sagt många olika diskurser, som mer eller mindre hänger samman med det vi har valt att utforska.

2. Allmänbegreppsdel

2.1 Nationalencyklopedin

Enligt Nationalencyklopedins nätversion definieras *Missbrukare* som personer som överkonsumerar alkohol eller läkemedel, begreppet *Missbruka* innebär ett användande av skadliga, olämpliga eller otillåtna substanser. *Narkotika* beskrivs som ett bedövande eller stimulerande medel som kan leda till skador, beroende samt påverkar det centrala nervsystemet. *Narkotikamissbruk* anses enligt Nationalencyklopedin som ett kontinuerligt brukande av narkotika som medför kroppsliga, psykiska samt sociala skador. Då narkotika är olagligt utifrån ett juridiskt perspektiv, betraktas all narkotikaanvändning som missbruk. ”Vid *epidemisk narkomani* har narkomanen själv etablerat sig som missbrukare och skaffar sina droger på den illegala marknaden [---] Intravenös injicering är den vanligaste metoden för tillförsel av centralstimulerande medel och heroin”, Nationalencyklopedin (elektronisk). Resultatet vid sökningen av *Narkotikamissbrukare* hänvisade till *Kriminalitet* och påvisade att begreppet narkotikamissbrukare används i sammanhang då en viss person fastnar tidigt i

tungt narkotikamissbruk eller som en inkörsport till narkotikamissbruk (Nationalencyklopedin).

3. Tidigare forskning

Sprutbyte innebär i korthet att narkotikamissbrukare kan lämna in sina begagnade sprutor och kanyler för att få ut nya och sterila sprutor och kanyler. Detta gör man i syfte att minska smittspridningen av HIV och hepatit mellan missbrukarna samt undvika att förorenade sprutor och kanyler skall lämnas för allmänheten att skada sig på. Föregångare till den här metoden har varit att lämna ut klorin för att desinficera injektionsverktygen. Klorinens funktion är att döda bakterier på injektionsverktyget och därmed minska smittspridningen mellan narkotikamissbrukarna, ett numera ansett ineffektivt sätt att få rena injektionsverktyg (Stenström 2008). Vårt syfte är som sagt att studera brukarperspektivet i svensk dagspress, varvid vi finner det relevant att utföra en mer utförlig beskrivning kring vad begreppen missbruk och missbrukare innefattar. Av den anledning att vi använd artiklar från svensk dagspress som empiri, anser vi att det är av betydelse att vi belyser medias roll i samhället, dess syfte samt vilka konsekvenser medias framställningar kring ett specifikt fenomen kan åstadkomma.

3.1 Missbruk & Missbrukare

”Under senare år har Socialstyrelsen konstaterat att antalet personer med missbruks- och beroendeproblem har ökat, att missbruks- och beroendevårdens struktur snabbt har ändrats samt att det i vården finns stora regionala skillnader över landet”, (Socialstyrelsen 2007:3). Svensson (2009) menar att det råder en stor politisk enighet kring narkotikalagstiftningen. Tidigare låg narkotikapolitikens fokus på handeln av droger, men som senare förskjutits till användandet av droger. Detta har även lett till att man även har förskjutit synen på missbrukaren, från en offerroll till en aktör som handlar med fri vilja. I Sven-Åke Lindgrens avhandling (som Svensson refererar till) definieras missbrukaren som en förfallen, omåttlig, njutningslysten och normlös person med ett tvångsmässigt och onaturligt förhållande till droger. Svensson (2009) belyser vidare att missbrukare är en standardiserad social kategorisering inom socialt arbete. Svensson (2009) menar att ett missbruk är mer av ett socialt problem än ett problem av personlig karaktär.

I konversionsperspektivet kan missbrukaren inte inse konsekvenserna av missbruket. Omgivningens roll är att överbevisa missbrukaren. När han är överbevisad, ”har kommit till förnuft”, ska han underkasta sig en utanförstående moralisk auktoritet som ger honom styrka att övervinna problemen. (Svensson, 2009, sid 109).

I socialstyrelsens *Nationella Riktlinjer för missbruks- och beroendevård* (2007), belyses det att det förekommer olika termer för att definiera ett problematiskt förhållande till droger. Socialstyrelsen menar att de olika beteckningarna ger ett upphov till distansering och objektifiering, vilket är en form av stigmatisering. Användningen av olika termer beror dels på vilken yrkesgrupp som yttrar sig inom området, termerna som främst används inom hälso- och sjukvården så som hög- och riskkonsumenter har i syfte att belysa missbrukets omfattning och konsekvenser. ”Andra beteckningar har otvivelaktigt en mer moraliserande karaktär, t.ex. narkoman, alkoholist eller periodare, som alla skapar intryck av en sammanhållen personlighetskaraktär och en sjukdomsdefinition”, (Socialstyrelsen 2007:39). Tops (2009) belyser att narkotikamissbruk blev allmänt accepterat som en sjukdom i början av 1960-talet. Orsakerna ansågs härmed inte ligga hos den enskilde individen, narkotikamissbruk förklarades vara en störning i mellanmänskliga relationer med psykologiska och sociala/politiska orsaker. Narkotikaanvändandet var ett oönskat fenomen och en nolltolerans var det som eftersträvades. En orsak till att vissa personer väljer en avvikaridentitet så som exempelvis missbrukare kan vara pågrund av negativa sociala förhållanden, vilket senare bekräftas och förstärks av reaktioner från omgivningen. Tops (2009) menar att detta slutligen leder till att avvikarna stöts ut ur samhället och då endast inkluderas i gemenskap med personer med liknande problematik. ”För många narkotikamissbrukare har relationerna till människor utanför narkotikakretsarna blivit mycket ansträngda, konfliktfyllda och de har kanske till och med upphört. Många narkotikamissbrukare umgås nästan bara med andra missbrukare” (Kristiansen 2009:144).

Goldberg (2010:18) skriver ”... om man anser att vi måste förstå varför människor konsumerar droger för att kunna hitta effektiva motåtgärder, är ett sådant betraktelsesätt till mer skada än nytta”. Goldberg menar vidare att droganvändandet har olika betydelser för den som tar droger och för den som är emot droganvändning. Goldberg skriver vidare om att begreppet droger är också olika för olika individer, det finns droger som narkomaner använder sig av och det finns droger som är för medicinskt bruk, det gör lagen klart och

tydligt en skillnad på vilka droger som är lagliga och vilka som är olagliga. Att ge hjälp och vård till injektionsmissbrukare är något som delar svenska politiker och samhällsdebattörer i två läger (Goldberg 2010). En annan infallsvinkel som socialpsykologen Lalander (2005) skriver om är symbolisk tillgänglighet, vilket syftar på det identitetsmässiga ställningstagande man behöver göra vid prövandet av en substans. Heroin är ett exempel som inte är symboliskt tillgängligt, det representerar mycket som många inte kan identifiera sig med. Heroin är ett exempel på en drog som går att injicera och anses vara en tung drog. Lalander (2005) skriver vidare att många som röker hasch eller marijuana inte anser sig vara missbrukare men när de ombeds att förklara vad en missbrukare är så talar de om individer som tar heroin med hjälp av sprutor. Där är en delning inom samma intressegrupp, de som anser sig vara lättare droganvändare och de som anses vara tunga drogmissbrukare. Lindqvist och Nygren (2006) belyser normaliseringsbegreppet, som kan beskrivas som individens strävan att ingå i en gemenskap eller samhällets strävan "... att olika grupperns levnadsvillkor inte allför mycket avviker från genomsnittet", (Lindqvist och Nygren 2006:100). Vidare belyser författarna att normaliseringsprocessen även möjliggör social kontroll från samhällets sida med aktivt deltagande av professionella och expertkunskap i form av forskning. Denvall, Heule och Kristiansen (2007) menar att professionalisering inom socialt arbete lett till ett ökat avstånd mellan brukarna (klienterna) och socialarbetarna, och att brukarna exkluderas då de inte besitter socialarbetarnas "kunskaper" och avancerade språkbruk. Författarna menar dock att ett brukarinflytande är av betydelse då deras erfarenheter och kunskaper kan ses som viktiga resurser i samverkan med socialarbetarna. De skriver vidare att det saknas "... ett brukarperspektiv som lyfter fram brukarna som aktörer i sociala förändringsprocesser och som ser deras kunskaper om sina livsvillkor som en viktig kunskapskälla", (Denvall, Heule, & Krisiansen 2007:291). Payne (2005) skriver i sin bok att empowerment som är viktigt för klienter och brukare handlar om att motivera och hjälpa de i behov till att förstå och ta del av världen. För att det ska finnas en bra förståelse i behovet är det också viktigt med ett brukarperspektiv, Payne menar på att klienten vet bättre hur dennes situation och omständigheter ser ut samt vilka mål som är relevanta och möjliga för dem och belyser att det är viktigt att se brukarperspektivet som ett stöd och ny kunskap inom socialt arbete (Payne 2005).

3.2 Media & Makt

Andersson (2003) skriver att medias teknikutveckling leder till konsekvenser och utger ett hot mot människans kreativitet och fantasiutveckling. Han beskriver det på följande sätt "Teknikfixeringen i umgängessätten mellan människor, och mellan människan och världen hotar att fjärma oss från varandra, från omvärlden, från vår jord och till sist även från oss själva", (Andersson 2003:5). Andersson (2003) skriver vidare och menar att de intryck människan får från mediavärlden inte har med den direkta kontakten att göra, utan menar att införandet av information från medier ingår i en distanseringsprocess hos individen. Han beskriver att människan på detta sätt förlorar anknytningen till verkligheten då objektet blir distanserat från deras "verklighet". Goldberg (2010) menar att olika grundläggande antaganden om människan och samhället leder till olika föreställningar hos varje enskild individ. I vår studie ligger fokuset på grundantaganden som framställs om *missbrukaren* i svensk dagspress, och då även vilka föreställningar "vi" (samhället) kan tänkas få om missbrukarna genom sprutbytesdebatten. Goldberg (2010) för diskussioner kring huruvida en människa bör betraktas som subjekt eller objekt. "Ett *subjekt* agerar, har en vilja, anser sig ha viss makt (möjlighet att uppnå åtminstone en del av det hon vill) samt tar ansvar för det hon gör eller låter bli att göra. Ett *objekt* agerar inte – på sin höjd reagerar hon", Goldberg, Ted (2010:16). Goldberg skriver vidare att "I objektets föreställningsvärld är det andra/annat som bestämmer över det som utspelar sig i hennes liv", (2010:16). Relaterat till våra frågeställningar är det i detta sammanhang relevant att begrunda huruvida missbrukaren betraktas som subjekt eller objekt i svensk dagspress.

"Medier är en förlängning av människors villkor och en avgörande aspekt av vår mänskliga konstitution som kommunicerande samhällsvarelse" (Almqvist 2006:11–12). I *Medierna och mediernas makt* (2006) skrivs det att medierna genom tiderna använts som ett medel för både upplysning och propaganda, med såväl goda som onda syften. Almqvist (2006) menar att media blivit allt mäktigare, men belyser samtidigt att det råder en ovisshet över vems makt medierna förmedlar. Författaren ställer sig frågan om det är journalisten som innehar mer makt genom dennes val att framställa en viss aktör så som exempelvis politikern, eller är det politikerna som har en större makt då denne kan driva igenom förändringar i samhället. Det är alltså inte självklart vilken aktör som är mäktigast vad gäller medier. "Nyheter i sig själva är inte en objektiv företeelse: de genomsyras av värdeomdömen, en uppsättning antaganden

som nyhetsleverantören gör för läsarens eller tittarens räkning”, (Greenslade 2006:59). Lloyd (2006) skriver att svensk media upprätthåller ett public service- åtagande, vilket resulterar i att medierna måste följa vissa riktlinjer ”som bestäms av vad marknaden uppfattar som allmänhetens förväntningar”, (Lloyd 2006:18). Greenslade (2006) menar att det finns två former av nyhetspress; ena vars syfte är att tjäna kollektiva intressen med en funktion som allmänhetens representant och riktar sig till folket, den andra formen representerar människans rätt till yttrandefrihet och där är pressen folket. ”I båda fallen förutsätts det att pressfriheten existerar för det allmännas väl, [...] genom att sprida kunskap för att människan skall kunna bestämma vad de skall tycka...”, (Greenslade 2006:57). Enligt Johnssons uppfattning präglas oftast den svenska narkotikapolitiska debatten ”av ett ogrundat tyckande och moraliserande än av välunderbyggd och faktabaserad argumentation”, (Johansson 2005:173).

I Australien har en undersökning utförts som berör just medias framställning av sprutbytesprogrammet. I artikeln *Needle and syringe programmes in the local media: “needle anger” versus “effective education in the community”* (2005), framgår det att medierna inte är åsiktsfria i deras framställning angående sprutbytesprogrammet, då de bland annat framställt stereotyper av hepatit C smittade individer genom felaktig information som lett till en diskriminering mot de smittade. Författarna menar att eftersom media har en kraftfull position i samhället så borde de sträva efter att förmedla en neutralitet i deras nyheter.

3.3 Sprutbytesprogrammet

I sin avhandling skriver Stenström (2008) om hur det i Sverige i början av 1980-talet fanns en misstanke inom narkomanvården om att en stor del av injektionsmissbrukarna var smittade av HIV. Politiker och läkare i Sverige ville se akuta åtgärder mot en HIV-spridning bland injektionsmissbrukare och att de hävdade att det borde ske en förändring i den svenska narkotikapolitiken. Sprutbytesprogrammet startade i Lund 1986 och ett halvår senare i Malmö. De var de två första sprutbytesklinikerna till att öppna i Sverige och var länge de enda två klinikerna som existerade i Sverige, de finansierades med hjälp av skattemedel. Sprutbytesprogrammet bedrevs till en början med en blygsam skara narkomaner som var rädda för att bli registrerade eller få möta andra obehagliga överraskningar. När narkomanerna sedan fick ett bra bemötande och hjälp blev tillströmningen av narkomaner till

kliniken större (Stenström 2008). En av motiveringen för att starta programmet var att det utformades som hälsofrämjande för missbrukarna. Käll et al. (2005) skriver att anhängarna av sprutbytesprogrammet i början framhävde vikten av att minska spridningen av HIV och hepatit- C. Senare kom man att trycka på den kontaktyta som skapas mellan missbrukarna, socialtjänsten och narkomanvården.

Stenström (2008) skriver att ”Injektionsmissbrukare löper risk att själva smittas och smitta andra framförallt genom delning av förorenat injektionsmaterial, främst sprutor och kanyler. För att minska risken för smittspridningen gjordes sprutor och kanyler mer tillgängliga, exempelvis genom försäljning på apotek, via sprutautomater, genom föreskrivning av läkare och via sprutbytesprogram” (Stenström 2008:7). Ett steg för att möta missbrukaren halvvägs genom att se till individens hälsofrämjande och samtidigt få en bra kontakt till att erbjuda behandling. Sprutbytesprogrammet vänder sig till de missbrukare som injicerar droger intravenöst och vad det är för drog de får ut sitt rus utav har vi inte lagt någon större tyngd vid då det inte är relevant för vår uppsats.

3.3.1 Det restriktiva perspektivet

I slutet av 1970-talet hade Sverige en restriktiv narkotikapolitik och hade som en målsättning att Sverige skulle vara ett såkallat narkotikafritt samhälle. De gjordes insatser och interventioner för att skapa en negativ attityd gentemot narkotika och hålla hårdare på vårdkedjornas mål att missbrukaren skulle upphöra sitt missbruk efter avslutad behandling. Motståndarna till sprutbytesprogrammet hävdade att programmet motsätter sig det som den restriktiva narkotikapolitiken som Sverige vill föra fram. Genom sprutbytet skulle Sverige göra sig mer neutralt ställt till narkotika för att sedermera legalisera narkotika i samhället. Ett starkt argument för de som är emot sprutbytet hävdar att riskbeteenden inte ändrar sig bara för att individen har gått med i sprutbytesprogrammet till skillnad från en individ som inte är deltagande i sprutbytesprogrammet skriver Stenström (2008). Vidare bygger anhängarna som är emot sprutbytesprogrammet sina argument på att programmet skulle bidra till ett förlängt injektionsmissbruk genom att det underlättar att få tag på injektionsverktyg, svagare motivation till att sluta med sitt intravenösa missbruk och därmed fortsätter sitt missbruk. Tankegången kan åskådliggöras genom följande verkningsmodell som Stenström (2008:27) ritar upp. *Sprutbyte → underlättar intravenöst missbruk → svagare motiv att sluta → längre tid i intravenöst missbruk.*

Ett annat intressant argument som de använde sig av är att sprutbytesprogrammet ger missbrukaren rena injektionsverktyg vilket ger ett slags incitament för den intravenösa missbrukaren eller missbrukaren som inte sedan tidigare har haft en missbruksproblematik som är av den intravenösa varianten och därmed ökar sin injektions och vanliga missbruk.

Tankegången för det restriktiva perspektivet kan åskådliggöras genom följande verkningsmodell som Stenström (2008:27) ritat upp. *Sprutbyte → underlättar intravenöst missbruk → ökade incitament att börja → ökat injektionsmissbruk.*

3.3.2 Folkhälsoperspektivet

Folkhälsoperspektivet fokuserar på missbrukarens välmående och har i syfte att erbjuda interventioner för individens missbruksproblematik. Genom att ha ett skademinimeringstänkande hjälper man brukaren att inte ha ett riskbeteende och vara delaktig i en narkotikarelaterad epidemi vilket leder till en bättre folkhälsa. Att distribuera sprutor gör därmed att HIV och hepatitsmittan reduceras och därmed blir kontrollerbar. Stenström (2008) skriver vidare om hur man i praktiken har fått ta till åtgärder som går emot drogfriheten men som enbart försöker minska hälsoriskerna för missbrukarna och samhället runtomkring.

Tankegången för folkhälsoperspektivet kan åskådliggöras genom följande verkningsmodell som Stenström (2008:24) ritat upp. *Sprutbyte → minskad sprutdelning → färre smittade (HIV/ hepatit) → bättre folkhälsa*

3.3.3 Skadereduktions-/normaliseringsperspektivet

Till skillnad från det restriktiva perspektivet som vill ha ett narkotikafritt samhälle handlar skadereduktionen mer om att reducera skadorna av ett narkotikabruk. Stenström (2008) skriver att utgångspunkten i skadereduktionsperspektivet är att användningen av narkotika är ett etablerat samhällsfenomen och går därför inte att eliminera totalt. Ett annat perspektiv som ingår i skadereduktionsperspektivet är normaliseringsperspektivet. Normaliseringsperspektivet utgår från individens fria val och kan jämföras med andra substansintag så som koffein och nikotin. Enligt detta perspektiv har samhället inte rätt att göra val för individen och säga vad som är rätt eller fel samt diskriminera individen för sitt val av narkotikakonsumtion. Stenström (2008) skriver vidare om hur samhället bör på olika sätt ge stöd, hjälp och service till narkotikakonsumenter som efterfrågar sådana tjänster som samhället kan erbjuda. ”Synsättet tar fasta på brukarens ställning som medborgare och varje

praxis som inskränker dennes rättigheter och jämlikhet anses skadliga på samma sätt som hälsoskador” (Stenström 2008:25).

Tankegången för skadereduktions-/ normaliseringsperspektivet kan åskådliggöras genom följande verkningsmodell som Stenström (2008:25) ritar upp.
Sprutbyte → ökad kontakt med sjukvård & socialtjänst → minskad stigmatisering → ökad social integration och förbättrad hälsa.

3.4 Sprutbytesprogrammets effekter

Antoniussen et al. (2005) skriver i sin rapport att det är många varierande komponenter i det preventiva arbetet gentemot narkotika men i slutändan kämpar de för samma mål. De skriver vidare om hur det primärpreventiva målet är att förhindra individer till att börja med narkotikamissbruk. I det sekundärpreventiva arbetet inriktar sig på de riskgrupper som finns inom narkotikamissbruk och som håller på att utveckla ett intravenöst missbruk. Injektionsmissbruk är ett riskfyllt beteende då han eller hon riskerar att bli smittade av HIV och hepatit och som ökar riskerna för att bli smittad. Det tredje preventiva målet är att nå ut till de injektionsmissbrukare som redan har detta riskfyllda beteende. Att ge denna grupp information och förklara att hiv-testning är viktigt, men också att individen får tillgång till rena injektionsverktyg skriver Antoniussen et al. (2005). Vilket kan liknas vid den skademinimerings-/normaliseringsperspektivet som Stenström (2008) skriver om där brukaren står i fokus och en bättre hälsa och kontakt med myndigheter är viktigt.

Käll et al. (2005) skriver i sin forskningsrapport hur många tidigare studier har visat på varierande resultat om huruvida sprutbyte är en effektiv metod att bromsa HIV spridning bland injektionsmissbrukare. Käll et al. (2005) skriver vidare hur en del studier har visat att sprutbytet motverkar sitt eget syfte och orsakar fler negativa effekter än positiva. Det har också kommit fram en studie som visar att det finns andra interventioner som når upp till bättre resultat för att hindra HIV smittspridning, en exempelverksamhet som nämns är metadonprogrammet. Käll et al. (2005) skriver om hur Sverige har en historia att motverka hiv-spridning bland injektionsmissbrukare utan att använda sprutbytesprogrammet. Sverige har gått emot WHO: s¹ rekommendation om att alla injektionsmissbrukare skall ha tillgång till ett sprutbytesprogram och därmed få ut rena injektionsverktyg och få möjlighet till att

---

¹ WHO är en förkortning på World Health Organization.

skapa en kontakt med myndigheter som kan hjälpa brukaren. Käll et al. (2005) skriver i sin slutsats hur i en sammanställning om sprutbytet visar att sprutbytesprogrammet endast gör ett effektivt arbete mot riskbeteendet i början för att i ett senare skede mattas av. Det går senare över till att bli en negativ effekt att vara en del av sprutbytesprogrammet och studier har visat på andra medel från myndigheter har större effekt på hiv-spridningen bland injektionsnarkomaner.

I artikeln *Barriers to use of Needle and Syringe Programmes in a high drug use area of Sydney, New South Wales* (2003) belyser författarna att deltagarna inom sprutbytesprogrammet i Australien känner en oro för att förlora sin anonymitet, då de uppfattar att deras deltagande kan leda till stigmatisering. Andra problem som uppkommit i studien är att människor känner sig avskräckta att delta i sprutbytesprogrammet på grund av att de inte är införstådda med vad deltagandet innebär, att lokalen där sprutbytet sker har varit placerat på ett ”obekvämt” ställe och att öppettiderna varit begränsade samt rädslan att stigmatiseras genom att bli identifierade som en injektionsmissbrukare. Författarna belyser vikten av att inte förglömma att deltagandet i sprutbytesprogrammet kan leda till negativa erfarenheter hos brukaren då det möjliggör att deltagarna kan komma att stigmatiseras.

Utifrån ett brukarperspektiv kan känslan av stigmatisering uppfattas lika svår som om att vända sig till sjukvården för att erkänna sitt missbruk, menar författarna (ibid). De påpekar även att det är av betydelse att ha effekten av stigmatisering i åtanke vid planeringen av vart en sprutbytesverksamhet skall placeras.

4. Metod

Vi har utfört en kvalitativ studie, att använda sig av en kvalitativ metod innebär bland annat att ställa öppna frågor till intervjupersonen som i vårt fall består av textmaterial för att få ett mer uttömmande svar. Aspens (2007) skriver att inom den kvalitativa forskningen så utgår man inte alltid från en teori, vi har alltså tillåtit vår empiri styra tillämpningen av teorier. Till skillnad från en kvantitativ studie, där teorin är förarbetad i förhand som sedan testas mot materialet. Vi har inspirerats av Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori (Se Laclau & Mouffe 1985 och Winther Jørgensen & Phillips 2000) under bearbetningen av vår empiri samt tagit del av Börjessons (2003) beskrivning av diskursanalys.

4.1 Diskursanalytisk ansats

Då vi har valt att belysa debatten kring sprutbyte i Sverige genom att studera tryckta medier i syfte att belysa hur debatterna ter sig, med andra ord vilka argument som förs för att belysa de olika grundantagandena med fokus på ett brukarperspektiv. Genom att använda en diskursanalys som metod kan vi undersöka vilka mönster som finns i utsagorna kring debatten angående sprututbytet, genom att studera vad som har skrivits och sagts i massmedia. Samtidigt kan vi undersöka de olika diskursiva framställningarna av verkligheten och vilka sociala konsekvenser de ger, vilket Winther Jørgensen och Phillips (2000) belyser. Börjesson (2003) menar att diskurser är en föreställning av verkligheten, en verklighet som påverkas av hur diskursen skildras, med andra ord beroende på var fokuset läggs på i diskursen. Diskursanalys handlar om att identifiera kontentan av en specifik företeelse beskriver Börjesson (2003). Vårt syfte är att undersöka *hur* brukarperspektivet ges utrymme och framställs i den pågående debatten. Vi har även haft i avsikt att gå djupare, för att försöka identifiera *varför* brukarperspektivet ges ett visst utrymme samt att studera vilka konsekvenser framställningen av narkotikamissbrukarna kan ge. Begreppet diskurs påträffas bland annat i debatter, Winther Jørgensen och Phillips (2000) skriver att betydelsen av begreppet diskurs är svårdefinierat och emellanåt saknar det helt betydelse i dess kontext, ”Men oftast rymmer ordet ”diskurs” dock en eller annan idé om att språket är strukturerat i olika mönster som våra utsagor följer när vi agerar inom olika sociala domäner”, (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Författarna skriver vidare att diskurs handlar om hur vi väljer att förstå omvärlden eller delar av den.

Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att det finns tre angreppssätt att förhålla sig till i en diskursanalys som har utgångspunkten ”att våra sätt att tala på inte neutralt avspeglar vår omvärld, våra identiteter och sociala relationer utan spelar en aktiv roll i skapandet och förändringen av dem” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Däremot skiljer sig angreppssätten åt vad gäller den konkreta analysens fokus. De angreppssätt som författarna belyser är socialkonstruktionistiskt grundande (se avsnitt 4.2 Socialkonstruktionism). Laclau och Mouffes diskursteori innebär; att det existerar en viss ”kamp” mellan olika diskurser ”som var för sig representerar ett bestämt sätt att tala om och uppfatta den sociala världen”, (Winther Jørgensen & Phillips 2000:13), uppfattningar som ständigt kämpar mot varandra. I och med att sprutbytesdebatten omfattar en mängd olika diskurser som för en kamp kring hur

sprutbytet skall presenteras (uppfattas), en kamp som exempelvis omfattar ekonomi, politik, placering på verksamheten etc. finner vi det lämpligt att försöka analysera hur brukarperspektivet får utrymme i den diskursiva kampen (fältet) inom debatten.

”Diskursanalysens syfte är nämligen att *kartlägga de processer där vi kämpar om hur teckens betydelse ska fastställas* och där vissa betydelsefixeringar blir så konventionaliserade att vi uppfattar dem som naturliga”, (Winther Jørgensen & Phillips 2000:32). Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver nodalpunktens funktion och betydelse, vilket är ett begrepp över det centrala i ämnet. För att fastställa nodalpunkten använder man sig av moment och element. Moment kan ses som knutarna i ett fiskerät, knutarna fixeras genom att skilja sig från andra knutar, således gör även momenten det. Nodalpunkten är centrum och blir fixerat genom att momenten skapar kontexten för nodalpunkten. Det finns tecken som inte är fastställda med hjälp av nodalpunkten och momentet, de kallas element eller flytande signifikant. Elementen eller de flytande signifikanserna har många olika betydelser och kan fästas i kontexten till nodalpunkten men kan också användas till andra nodalpunkter eller kontexter då element och flytande signifikanser även kan bli nodalpunkter själva (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Det är alltså nodalpunkten som etablerar diskursen, de andra tecknen ordnas efter nodalpunkten och får sedan sin betydelse. Genom vår nodalpunkt kan vi bearbeta vårt material och strukturera upp vad som berör brukaren och vad som inte är relevant för vår forskning. Författarna menar dock på att det ständigt pågår en social strid om definitioner av samhället och identitet, varvid en slutgiltig fixering av en definitionens betydelse är omöjlig. De menar vidare att ”Diskursanalytikerns uppgift är att studera strävan att etablera entydighet i det sociala på alla nivåer”, (Winther Jørgensen & Phillips 2000:31).

4.2 Socialkonstruktivism

Vi har gjort en objektivistisk analys då vi inte har integrerat med fältet utan endast observerat fältet genom artiklar för att sedan tillskriva vår mening om det vi studerat. Aspens (2007) skriver om den objektivistiske forskaren som konstruerar en teoretisk värld baserad på olika antaganden till skillnad från den subjektivistiske forskaren som också konstruerar en teoretisk värld men som de som skall studeras har skapat. Det är alltså två vetenskapliga världar som helt skiljer sig åt. Objektivism och subjektivism tillhör det socialkonstruktivistiska synsättet där aktören konstruerar den verklighet som forskaren vill studera och för att forskaren skall ta

del av det måste han eller hon ta hänsyn till det att aktören konstruerat sin verklighet. Forskaren blir på så sätt en medkonstruktör av ”verkligheten” skriver Aspens (2007).

... vi uppfattar oss som om verkligheten runtomkring oss hade en fast och entydig struktur, som om samhället, de grupper vi tillhör och vår identitet vore objektivt givna. Men liksom språkets struktur aldrig är helt fastställd är också samhälle och identitet flytande och föränderliga storheter som aldrig kan fixeras. (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, sid. 40).

Vår avsikt är alltså att undersöka hur svensk dagspress skapar en objektiv verklighet angående narkotikamissbrukaren gällande sprutbytesdebatten, ”Människors (kollektiva och individuella) identitet är resultatet av kontingenta diskursiva processer och är som sådan en del av den diskursiva kampen” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:41). Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att det kan vara svårt som diskursanalytiker att vara objektiv och distansera sig, exempelvis som för vår del som lever i samhället där debatten om sprutbytet pågår samtidigt som vi utför en diskursanalys över den. Det är därför svårt att se objektiviteten i debattartiklar, men genom att vi byggt upp en tydlig metod med hjälp av diskursiva redskap så har empirin genomlästs utefter att dels besvara våra intervjufrågor men även att finna nodalpunkter, moment samt element.

4.3 Urval & Avgränsningar

Då vår avsikt är att utforska olika tryckta medier kring sprutbytesdebatten har vi valt att endast använda oss av medier från storstäder så som Stockholm, Göteborg och Malmö, vilka är Sveriges tre storstäder. Varvid de har ett stort täckningsområde för sina tidningar och de når ut till många läsare. Medierna vi använt oss av är följande; Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Göteborgsposten samt Sydsvenskan. De olika valen av medier är för att de anses vara rikstäckande och ger en kännetecknande mediebild av dagens samhälle. Genom att studera ett flertal artiklar som innefattar frågan om sprutbytesprogrammets vara eller icke vara har vi fått ett brett material att arbeta med i vår analys. Vår empiri omfattar olika ställningstaganden som vi finner relevanta för det vi har valt att undersöka. Dagstidningarna når ut till större delen av allmänheten och enligt Jönson (2010) märker man själv som person hur skillnaden är att läsa kvällstidningar och dagstidningar och hur man reagerar på texten som finns att tillgå och *hur* framställningen är utförd. Tidningar som är riktade till specifika yrken så som exempelvis läkare, omfattar oftast ett innehåll som läses och debatteras av

läkare och inte allmänheten. Det är en förtjänst med dagspressen att den riktar sig till fler individer runt om i landet.

Det gjordes en kandidatuppsats för några terminer sedan som omfattar en diskursanalys kring sprutbytesprogrammet av Broselid (2011) *Striden om sprutan – en diskursanalys av sprutbytesdebatten*, hon har riktat in sig på hela sprutbytesdebatten med en viss inriktning på sprutans betydelse. Vi har vidare inriktat oss brukarperspektivet i sprutbytesdebatten. Inom perioden vi har sökt artiklar pågick debatten om att öppna upp ett sprutbytesprogram i en av de större städerna i Sverige, varvid det fanns många artiklar om sprutbytet att tillgå. Tidsspännet som vi har valt ut är följande 2011-02-21 till och med 2012-11-14, dels för att inte använda samma empiri som Broselid (2011) men främst av anledning att debatten om ett nytt sprutbytesprogram var aktivt i en av Sveriges större städer, vilket möjliggjorde en empiri om samma fenomen.

4.4 Sökning av empirisk data

Vi gick in på Ämnesguiden för socialt arbete för att komma åt sökmotorer och allmänna söktjänster. De söktjänster som vi har valt att använda oss av är Retriever Research (tidigare Mediarkivet) för att hitta debattartiklar i dagstidningar och göra en bred sökning istället för att söka på tidningens internetbaserade hemsida. Sökord som vi har valt att använda oss av är: *Sprutbyte*, *Sprutbyte**, *Sprututbyte*, *Sprutbyte AND Debatt*, *Syringe**, *Syringe Exchange*, *Syringe AND debate*. Artikelsökningen gav oss ett utbud på 107 relevanta artiklar som omfattade sprutbytesdebatten, av dem valde vi sedan ut 20 artiklar som vi ansåg hade ett mer berikat innehåll.

Det var en svårighet att finna vetenskapliga artiklar inom vårt forskningsområde, en orsak kan vara den att det faktiskt finns en brist i tidigare forskning. Det som främst gick att finna var forskning som berörde sprutbytesprogrammets effekter, vilket är ett område som vi redan anser var mättat genom annan litteratur. Däremot var vårt syfte att finna forskning vars fokus låg på brukarperspektivet och då brukarens erfarenheter kring att delta i sprutbytesverksamheten. Vi sökte artiklar genom söktjänsterna SocIndex (EBSCOhost), de sökord som slutligen gav resultat var; *Syringe**, *Discourse analysis*, *Stigma*, *Destigmatization* och *Media*. Utbudet av vetenskapliga artiklar som vi fann användbara för vår studie var

endast två stycken. De båda studierna är utförda i Australien, varav den ena omfattar en studie av medias framställningar av sprutbytet och den andra baseras på en studie kring vilka barriärer som står mellan sprutbytesverksamheten och brukaren. Vilket vi anser är ett fynd då fokuset på brukarna verkar saknas helt på det svenska forskningsfältet.

4.5 Bearbetning och kodning av data

De 20 utvalda artiklarna är vårt slutgiltiga empiriska material, som ligger till grund för vår undersökning. Vi har bearbetat materialet i olika steg, dels för att göra materialet mer lätthanterligt men främst för att bena upp innehållet i artiklarna för att göra det användbart inför vår analys. Till att börja med kodade vi materialet med inspiration från Jönsons (2010) analyschema. Vi kodade även efter nodalpunkter, vilket enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000) är ett etablerat tecknen som de andra tecknarna ordnas efter och får dess betydelse igenom. Nodalpunkterna som vi valt ut är följande; Sprutbytesprogrammet, Missbruk, Missbrukare, Sprutbyte samt Lokal. Med hjälp av momenten har vi kunnat fastställa nodalpunkternas betydelse i dess kontext vilket bidragit till vår tolkning av respektive nodalpunkts innebörd. Elementen är de tecken som vi inte kunnat fastställa betydelse av i kombination med nodalpunkterna, men å andra sidan bidrog elementen till att fastställa nodalpunkten också då elementen själva kan vara nodalpunkter men hjälper att fixera nodalpunkten som vi har tagit ut när vi väljer att ha det som element. Elementets betydelse är mångfattig och kan tolkas på många olika sätt, därav att det är ett element och inte fixerat. Elementet hjälpte oss däremot att få vår nodalpunkt fixerad med hjälp av momentet. Det kodade materialet har vi sedan tematiserat och kategoriserat. Utifrån kodningen har vi tydligare kunnat studera vad artiklarna talar om och genom det upptäckt vilka diskurser som existerar inom sprutbytesdebatten samt hur brukarperspektivet omnämns och ges utrymme. Det vi finner intressant är hur andra diskurser påverkar brukarperspektivets omfattning i media. Vi har identifierat att den politiska diskursen samt diskursen kring verksamhetens placering tagit stort utrymme i sprutbytesdebatten.

4.6 Arbetsfördelning

I början av uppsatsen arbetade vi mycket tillsammans för att söka material och diskutera över vad som skulle vara intressant att skriva om samt göra upp en tidsplan att följa. Kodningen av materialet gjorde vi var för sig för att sedan sammanställa och jämföra resultaten. Med hjälp av det kunde vi se vad vi tänkt annorlunda och vad vi tänkt på samma sätt. När vi träffades för att sammanställa materialet gav det oss en bättre arbetsgemenskap då vi kunde diskutera över eventuella problem som dök upp. De större styckena har diskuterats och sedan skrivits var för sig för att effektivisera arbetet. Vi har kontinuerligt läst igenom varandras texter och gått igenom vår uppsats så att den följer en röd tråd och det inte skall ses någon skillnad på vem som har skrivit vad.

4.7 Forskningsetiska överväganden

Forskningsetiska principer av Vetenskapsrådet (2012) skriver hur viktigt det är att värna om individen och tänka på vad informationen man kommer fram till kan göra för samhället. Vetenskapsrådet (2012) skriver om individskyddskravet som kan delas upp i fyra principer som har satts upp för forskare, inte för att ersätta forskarnas egna värderingar utan mer för att skapa reflektioner och tankar hos dem själva över vad de gör. De fyra huvudkrav som Vetenskapsrådet (2012) skriver om är; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. May (2001) skriver om hur forskaren har ett etiskt ansvar över vad han eller hon forskar över som styr lite över vad för sorts forskning som görs och vad den gynnar. Då vår studie består av offentligt material i form av skriven text behöver vi inte ta hänsyn till de fyra krav som Vetenskapsrådet skriver om då vi inte fokuserar på författarna i sig utan deras text och vår undersökning är inte av en etiskt känslig natur.

4.8 Validitet, Reliabilitet och Transparens

Validitet handlar enligt Bryman (2011) om huruvida begreppen man använder sig av verkligen mäter det begrepp man har tänkt sig. Med hjälp av vår metod tog vi fram det material som vi anser var viktigt och relevant. Vår empiri består endast av artiklar som rör sprutbytesdebatten. Med hjälp av kodning och nodalpunkter som vi har använt oss utav har vi fått en bra bild av sprutbytesdebatten i svensk dagspress.

Reliabiliteten av vårt metodval är relativt låg då det är vår tolkning av empirin som ligger till grund för vår analys varvid resultatet kan tänkas bli annorlunda om någon annan utför liknande studie. Samtidigt så är reliabiliteten till viss del hög då materialet finns att tillgå men däremot kan reliabiliteten anses vara låg då vi har valt att utgå från att undersöka ett brukarperspektiv, med andra ord så är det möjligt att utföra en forskningsutifrån en annan aspekt men utgångspunkt från vår empiri. Bryman (2011) skriver om hur reliabiliteten handlar om pålitlighet och överrensstämmelse. Det blir alltid en liten skillnad som Bryman (2011) skriver i studien beroende på när studien är gjord, när den görs om och vem som har gjort studien. Empirin som vi har tagit ut och använt oss utav är därför användbar och pålitlig med utgångspunkt utifrån våra egen förförståelse.

För att få god transparens väljer vi att källhänvisa till empirin för att läsaren skall få ta del av de material vi tagit ut till den här uppsatsen. Bryman (2011) skriver om hur läsaren har rätt till att få reda på i vilken utsträckning forskaren har valt ut sitt material, med Brymans text i åtanke har vi valt att definiera de olika begreppen i vår studie för att det ska bli en god transparens. De artiklar vi har använt oss utav i vår empiri har vi valt ut för att de representerar de olika åsikter i sprutbytesdebatten.

5. Teori

Vi har använt oss utav olika förklaringsmodeller och teorier för att kunna tolka och analysera vår empiri. Teorierna och modellerna som vi har använt oss utav är Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell, Beckers stämplingsteoretiska modell samt maktteoretiska aspekter. När vi gick igenom vårt material hade vi från början en idé om att använda stigmatisering och stämplingsteorin men då det fanns en osäkerhet med vad vår empiri egentligen innehöll så beslöt vi oss för att avvakta lite och se vad empirin visade, senare kom stämplingsteorin att bli användbar och vi lät oss inspireras av Beckers bok *Utanför: avvikandets sociologi* (2006).

5.1 Utvecklingsekologisk modell

Vi har använt oss av Urie Bronfenbrenners modell från 1979 som förklarar tre olika nivåer som påverkar individen utifrån en utvecklingsekologisk modell. Modellen utgår från att det är miljön som har betydelse för individen och hur denne blir bemött av den miljö som han eller

hon befinner sig i skriver Broberg et al (2003). Bronfenbrenner utgår från ett barnperspektiv men det går att överföra nivåerna till vuxna individer också. Det är relevant för oss att använda den utvecklingsekologiska modellen för att kunna belysa individen, politik och samhället på olika nivåer i det material som vi har tagit fram.

Första nivån kallas *mikro* och innefattar individen och dess närmiljö skriver Levin och Lindén (2006). Det handlar alltså om hur individen träffar sina föräldrar, vänner, arbetskamrater och andra individer i vardagsmiljön. På den här nivån är brukaren i kontakt med andra brukare, kontakter från brukarorganisationer eller myndigheter till exempel.

Nästa nivå är *meso* där närmiljöerna har en viktig betydelse för individen, hur ens vänner och familj samspelar med varandra. Hur de i ens närmiljö fungerar och skapar en omhändertagandesituation skriver Levin och Lindén (2006). På den här nivån är det av vikt hur kontakten fungerar mellan myndighetspersoner och vänner. Den kontakten kan påverka brukaren och en känsla av gemenskap till vänskapskretsen eller ett samarbete med myndigheten påverkar situationen i brukarens vardag.

Nästa nivå är *exo* som påminner om meso-nivån men där istället närmiljöerna påverkas av lokala och kommunala beslut skriver Levin och Lindén (2006). I vårt fall kan det handla om att i Lund och Malmö är sprutbytesprogrammet aktivt medan till exempel i andra kommuner och landsting i Sverige så har det inte öppnats något sprutbytesprogram för att politikerna är oense om programmets existens och myndighetspraktik.

Nästa nivå och den sista nivån är *makro* och på den nivån handlar det om som Broberg et al. (2003) skriver om samhällsnivåer med lagstiftning i landet och vad som är accepterat i samhället med till exempel normer och värderingar. Här bildas en diskussion huruvida det anses vara humant att hjälpa injektionsnarkomaner till hjälp med rena injektionsverktyg eller om det anses vara en slags legalisering av narkotika. De artiklar som vi har valt ut till vår empiri hämtas även från makronivå och exo-nivån där det diskuteras och debatteras huruvida sprutbytesprogrammet borde existera i dagens samhälle och i deras kommun. Genom att redovisa artiklarnas framställningar i termer av mikro-, meso-, exo- och makronivåerna, kan vi belysa hur de olika argumenten hänger samman med de olika nivåerna. Med hjälp av

modellen kan vi också se om ett argument sträcker sig över fler nivåer eller om det bara argumenteras på en nivå av Bronfenbrenners modell.

5.2 Makt

Makt är ett centralt begrepp inom socialt arbete, i och med att vi valt att undersöka dagspressens framställning av narkotikamissbrukarna i den aktuella sprutbytesdebatten finner vi det relevant att belysa maktspekten. Vi har dels inspirerats av Foucaults antaganden kring avvikandeidentitet och då samhällets roll i att individer marginaliseras, vilket omnämns i *Socialt Arbete – en grundbok* (2006). Vi har även låtit oss inspireras av Börjesson och Rehns bok *Makt* (2009) som belyser språkets makt, vilket är av relevans då vi utfört en diskursanalys som just har med språket att göra. Makt som en teoretisk aspekt ger oss en möjlighet att belysa kontexten av brukarnas urskiljning i sprutbytesdebatten samt hur missbrukarna i allmänhet kan uppfattats i samhället. ”Diskursanalytikernas uppgift är att studera strävan att etablera entydighet i det sociala på alla nivåer”, (Winther Jørgensen & Philips 2000:31). Diskursanalysen understryker kontigensen i vår sociala omvärld, alltså att något som har hänt men som inte hade behövt hända. Det är makten som tar fram den kunskap vi har och använder för att se våra identiteter och de relationer vi har till varandra som grupper/ individer. Makten skapar en beboelig omvärld för oss, men samtidigt skär den av alternativa möjligheter (Winther Jørgensen & Philips 2000).

I *Socialt Arbete – en grundbok* refererar Swärd och Meeuwisse (2006) till Michel Foucault, som menar på att de sociala institutionerna genom tiderna haft som främsta funktion att skydda samhället från de avvikande och även haft i uppdrag att återanpassa de avvikande in i samhället. Den moderna välfärdsstaten kännetecknas, enligt Foucault, av ”förfinade metoder för maktutövning, kontroll och disciplinering” (I Lindqvist & Nygren 2006:100) och bygger alltså inte på människors sociala rättigheter eller att vara jämlikhetssträvande. Enligt Lindqvist och Nygren (2006) utgår Foucault från institutionaliserande organ, vilket vår uppsats inte omfattar, men Foucault lyfter upp att stadsapparaten används som ett maktredskap för att styra människor i form av prövningsprocedurer så som bidrag och tjänster. Blomberg och Petersson (2006) skriver att enligt Foucault är denna maktutövning byggd på processer som är både marginaliserade och diskriminerande. Johansson (2006) skriver om att samhälllig kontroll och maktutövning är förekommande inslag inom

vårdapparaten, ”människor utsätts för onödig kontroll förlorar självkänslan och lär sig att underkasta sig” (Johansson 2006:164).

... makt utövas från oräkneliga håll och i ett växelspel av både ojämlika och föränderliga relationer. Det innebär att maktrelationen kan förändras och att makten aldrig är absolut utan relativ. Maktaspekten finns inneboende i relationerna, och makt verkar inte bara utifrån och nedåt utan också underifrån och från alla tänkbara håll. (Swärd & Starrin, 2006, sid. 249).

Börjesson och Rehn (2009) menar att ideologi är en omedveten makt hos människan och syftar till ”... en serie antaganden en bestämd grupp har om hur saker och ting ska vara och hur saker naturligt sett är”, (Börjesson & Rehn 2009:71). Ideologin kring ett specifikt ämne kan uppfattas som självklar för den grupp som delar samma antagande, självklarheten leder till att det inte ens uppfattats som en ideologi menar författarna. De menar även att antaganden kan ses som konstruktioner från omvärlden, att människans tänkande är förprogrammerat (inpräntat) vilken i sin tur döljer samhällets och verklighetens verkliga natur. Börjesson och Rehn (2009) talar vidare om språkets makt, bland annat om att språket innefattar en mängd sociala kategorier som framträder tydligt i uttalade ord men även invävda i meningarnas upplägg. Författarna menar att kategorierna finns överallt, och har i uppgift att förklara vad någonting är respektive inte är. De belyser vidare att någonting som det ständigt förhandlas om i språkhandlingar är vad som är relevant med en människa, ”Mänskliga kategorier, [...] är nämligen bra på att särskilja, eller om man så vill *diskriminera*. Genom att karaktärisera en person som x, diskriminerar vi samtidigt andra tänkbara ordval”, (Börjesson och Rehn 2009:83–84).

Då vi valt att studera sprutbytesdebatten med utgångspunkt *Brukarperspektiv*, finner vi det intressant att även studera hur brukarna omnämns i debatten och vilka följder dessa eventuella benämningar kan ge. Börjesson och Rehn (2009) belyser att kategorisering av människor hänger ihop med ett visst innehåll så som beteende, livsstilar, brister och defekter. De menar dock att det endast är vissa yttranden och beskrivningar som är värda att lyssna till och det är de yttranden som är relevanta för sammanhanget. Maktaspekten ligger därför vid hur språket aktivt används för att beskriva en individ, grupp, eller hur vi väljer att inte yttra oss om dem. Författarna beskriver vidare att de flesta samhällsvetenskapliga diskussioner om

makt är sammanlänkade med handlingar, och omfattar diskussioner som rör förändringar i samhället eller en kamp om att förhindra förändringar.

5.3 Utanför & Avvikande

Sociala regler definierar situationer och beteendeformer som passar för dessa, specificerar somliga handlingar som ”riktiga” och förbjuder andra som ”felaktiga”. När en regel har etablerats kan den som anses ha brutit mot den betraktas som en särskild sorts person, en som man inte kan lita på lever enligt de regler som gruppen enats om. Han betraktas som *utanförstående*. (Becker, Howard S., 2006, sid 17).

Att påbörja ett drogmissbruk anses inte vara accepterat i samhället och är förbjudet enligt svensk lagstiftning, däremot kan det anses vara accepterat att droga inom missbrukargruppen. Att lära sig samhällets normer kallas socialisation, vi har dock olika förutsättningar och livserfarenheter, vilket gör oss unika. ”Samhällets tolkningsramar förmedlas genom språket...” (Goldberg 2010:129). Det visar lite på att individer använder sig av språket på lite olika sätt och därmed gör sig förstådda på olika sätt, det gör också att en del individer som är bra på att använda sitt språk kan ta för sig mer av samhället. Becker (2006) skriver om hur regler kan vara av många olika slag, de kan vara formellt antagna som lagar och i det fallet är det polisens makt som används till övervakning att lagarna följs. I andra fall kan det vara informella överenskommelser, nytillkomna eller tilldelade ålderns och traditionens helighet. Regler utav detta slag upprätthålls genom olika informella repressalier.

”Processtänkande bygger på *en människas sätt att bete sig uppkommer inte över en natt utan utvecklas under hela hennes livstid*” (Goldberg 2010:150). Syftet med stämplingsteorin är att försöka följa en människas olika utvecklingssteg, dels vad gäller faktorer som leder individen bort från samhället samt vilka faktorer som upprätthåller det avvikande beteendet. För att ta ett exempel är injektionsmissbruket något som är ett avvikande beteende i samhället och det går att följa individen från att han eller hon hade sin drogdebut till att individen blev injektionsnarkoman och på vägen dit tog mer avstånd från samhället och samhället tog mer avstånd från honom eller henne. Goldberg (2010) lyfter upp att en gärning betraktas som avvikande beroende på om handlingen bryter mot några ”regler” samt beroende på omgivningens reaktioner. Lindqvist och Nygren (2006) skriver att avvikandets beteende skapas av samhället genom omgivningens reaktioner på ens beteende, det är själva regelkonstruerandet och brottet som konstituerar avvikande snarare än beteendet i sig.

Skillnader i förmågan att skapa regler och tillämpa dem på andra är i grunden skillnader i makt (rättslig och utomrättslig). Grupper vilkas sociala ställning ger dem vapen och makt är i bäst stånd att genomdriva sina regler. Olikhet i ålder, kön, etnicitet och klass hänger alla samman med maktskillnader, vilket förklarar skillnader i vilken utsträckning grupper, definierade på detta vis, kan forma regler för andra. (Becker, 2006, sid.29)

Med hjälp av Beckers stämplingsteori har vi kunnat studera hur debatten skapar ett avvikande beteende samt ett utanförskap för narkotikamissbrukarna. När vi har läst i artiklarna har vi kunnat urskilja att brukaren har belysts på olika sätt och att det går och urskilja ett utanförskap. Att vi valde stämplingsteori beror också mycket på att det stämmer bra överens med den modell som Bronfenbrenner kommit fram till och som vi har förklarat tidigare i texten. Med Bronfenbrenners modell ser vi om individen står utanför på någon av de nivåer som modellen beskriver och med hjälp av Becker kan vi föra en diskussion huruvida brukaren framställs som stigmatiserad eller inte i sprutbytesdebatten.

6. Analys

”Sprutbytesprogrammets vara eller icke vara är en ständigt återkommande fråga i socialpolitiken...” (Göteborgs-Posten 2012-07-23). Under bearbetningen av artiklarna har det framgått att det finns stora skillnader i argumenten som framställs beroende på vilken nivå diskussionen utgår från, med hjälp av Bronfenbrenners modell kan vi redovisa och belysa var debatten befinner sig. I de politiska argumenten förs diskussioner på makronivå, där exempelvis placeringen av sprutbyteslokalen tar stort utrymme. Även samhällets värderingar och normer är inom denna nivå och det speglar sig tydligt i debatten så som följande uttryck ”Missbruk i sig är ett problem, som skördar mängder av människoliv varje år, och att stödja det genom sprutbyten blir en sanktionering som vi inte kan ställa upp på” (Göteborgs-Posten 2012-07-31). Däremot lyfts det fram i debatten att sprutbytarprogrammet har ”inneburit att man kommit närmare missbrukarna och därmed aktivt kunnat motivera dem att sluta med sitt missbruk”. (Göteborgs-Posten 2012-07-21).

Det vi upptäckt under arbetsprocessen är att det finns en mängd definitioner och föreställningar om narkotikamissbrukaren, de mest förekommande beskrivningarna är av nervärderande karaktär. Det vi även sett är att brukarnas åsikter och upplevelser kring

sprutbytesdebatten samt sprutbytesverksamhetens existens utesluts mestadels helt, en debatt som mer eller mindre påverkar både nuvarande samt kommande deltagarnas livssituation. Vilket kan jämföras med den tidigare forskningen inom området som saknar fokus på brukarperspektivet. Av dem 107 artiklarna som vi utgått från, var det endast två artiklar (varav den ena bestod av en förkortad version av original artikeln) som belyste debatten utifrån ett brukarperspektiv genom att intervjua deltagare av sprutbytesprogrammet. Brukarnas frånvaro i dagspressen är ett tydligt exempel på vad Becker belyser som utanförskap. Att brukarna inte får komma till uttryck i den pågående debatten, att deras erfarenheter och åsikter utesluts kan ses som en form av utanförskap. Därmed utesluts deras möjlighet att beskriva deras situation och syn på problemen som lyfts fram i sprutbytesdebatten och läsaren av dagspressen tar då endast del av andras aktörers åsikter. De olika skildringarna som betonas om missbrukarna i debatten påverkas av vilka intressegrupper som framför sina åsikter, vilket kan komma att påverka läsarens tankar kring sprutbytet och missbrukarna. Dagspressen består mestadels av negativa antaganden om brukarna, vilket kan leda till en kategorisering av brukargruppen, vilket skapar en stigmatiserande bild av denna grupp.

De argument vi funnit som ställer sig negativa till sprutbytet existens, omfattar bland annat diskussioner om kostnader (ekonomi), då det finns en del som anser att denna form av insats inte är så pass effektiv att det skulle vara lönt att investera pengar till dels verksamheten i sig men även en diskussion kring att investera pengar i målgruppen missbrukare. Då det existerar en bild kring denna målgrupp som sådan att missbruket är självförvållat och då skall det inte läggas pengar på dem och deras tillfrisknande. Debatten omfattas även av argument om att sprutbytet skulle vara ett led i att legalisera droger i svenska samhället samt placeringen på verksamheten har tagit stor plats i debatten. Vad gäller placeringen är det många som ställer sig negativa till att ha sprutbytet i närheten av deras hem, dagis, skolor etc., det förs även en diskussion att sociala verksamheter inte skall sammanslutas till samma områden, att man hellre vill ha en bredare spridning på liknande verksamheter som riktar sig till de socialt utsatta individerna.

6.1 Introduktion till empiri

Vår empiri består av 107 artiklar om sprutbytesprogrammet, varvid vi läste igenom dem alla och valde ut de som vi fann mest relevanta för vårt forskningsområde. Det som kvarstod då var 50 artiklar. Efter noggrann genomläsning valde vi ut de 20 artiklarna som vi ansåg var mest innehållsrika och som vi vidare skulle komma att bearbeta. Detta val av artiklar grundades av dess innehåll; som sådan att de omfattade olika ställningstaganden kring sprutbytet samt att de förde diskussioner kring olika betydelsefulla beståndsdelar (vilka beskrivs i analysen). Trots att vårt syfte är att undersöka brukarperspektivet med hjälp av vår empiri, innehöll inte alla de 20 artiklarna ett brukarperspektiv, utan snarare tvärtom, i majoriteten av artiklarna lös brukarperspektivet med sin frånvaro. Vilket å andra sidan är intressant, och vi ställde oss frågan varför omnämns inte missbrukarna mer än vad de gör med tanke på att sprutbytet faktiskt är en intervention som riktas till denna målgrupp. Majoriteten av artiklarna innehöll diskussioner kring politik och placering av verksamheten, vilket är två områden som vi med hjälp av våra teoretiska ansatser kan koppla in brukarperspektivet.

Som vi skrev tidigare lät vi oss inspireras av Jönsons (2010) analyschema, vilket kan beskrivas som om att vi intervjuade artiklarna (Se Bilaga 1) i syfte att upptäcka dem viktiga delarna ur respektive artikel. Med denna arbetsprocess fick vi ett mer lätthanterligt material. Vi skapade kodord i förväg med inspiration från Aspers (2007), Jönson (2010) samt utifrån upprepningar vi skådat i artiklarna. Under tiden vi läste och kodade vår empiri upptäckte vi våra nodalpunkter, moment och element. Då alla artiklar faktiskt för en diskussion om *Sprutbytesprogrammet* kom detta att bli vår första nodalpunkt, valen baserades på att vi fann det intressant att studera hur missbrukarna framställs i kombination med just sprutbytesprogrammet samt söka efter eventuella mönster i uttalandet om dessa. Samtidigt berörs debatten av ordet *Sprutbyte*, vilket har en nära relation till den ovannämnda nodalpunkten, däremot ansåg vi att de i praktiken faktiskt innefattar två helt skilda saker. Då sprutbyte faktiskt berör "själva handlandet", att en person aktivt går och byter ut sina sprutor, medan sprutbytesprogrammet berör en mängd tänkbara idéer och interventioner som skall främja injektionsmissbruket, exempelvis genom; att minska smittspridning, ge upplysning, skapa kontaktnät etc. Debatten genomsyras av diskussioner som rör verksamhetens placering, man pratar om *Lokalen*, till en början ansåg vi det var irrelevant att använda lokalen som

nodalpunkt i och med att vi fann att det inte hade en tydlig koppling till brukarperspektivet. Men när vi noggrant läste igenom empirin upptäckte vi att det som yttrades om lokalen hade en tydlig länk till just brukarperspektivet. *Missbruk* är ett ämne som ligger till grund för många antaganden i sprutbytesdebatten, varvid vi valde ut denna som en av våra nodalpunkter. Till en början hade vi valt att koda allt material som berörde brukaren/brukarna, i ett senare skede i vår arbetsprocess kom vi fram till att *Missbrukare* (men en mängd synonymer) var en given nodalpunkt för vår studie, av den anledning att vår studie faktiskt är inriktad till hur brukarperspektivet framställs i media. Efter att vi sammanställt allt material som hade anknytning till våra kodord samt nodalpunkter, fick vi fram vår slutgiltiga empiri, som ligger till grund för vår analys.

De moment och element som vi har använt oss utav för att fixera nodalpunkterna är varierande beroende på meningen och dess kontext. Momenten har varit av den betydelsen att det ibland har varit om brukaren av sprutbytesprogrammet eller andra saker som går att knyta till sprutbytesprogrammet, till exempel smittspridning. Det gav sig självt när vi läste igenom empirin och vi kunde se att momentens betydelse var lika viktiga som nodalpunkterna. Elementen som vi har sett i empirin har fixerat betydelsen för våra nodalpunkter och även om elementen ibland kanske haft annan innebörd i en annan kontext så har de varit givande för våra nodalpunkter. Här följer några exempel till de nodalpunkter vi har valt ut. Till nodalpunkten sprutbytesprogrammet urskiljde vi ut *smittspridning* som ett moment för att fixera sprutbytesprogrammet och där elementet är folkhälsa som kan syfta till annat än sprutbytesprogrammet. Till nodalpunkten missbruk valde vi ut *lida* som ett moment för att fixera missbruk som en nodalpunkt. Elementen i den meningen blir *fastna* då det ordet kan ha andra betydelser men i denna kontext blir det att individen lider av att fastna i ett missbruk.

6.2 Sprutbytesprogrammets placering

Funktionen att använda sprutbytesprogrammet som nodalpunkt öppnade upp empirin lite mer för oss och andra nodalpunkter gick att identifiera. Det var inte alltid det gick att läsa ut sprutbytesprogrammet då många synonymer användes och andra ord beroende på artikeln. Ett exempel på hur vi har gått till väga vad gäller nodalpunkten sprutbytesprogrammet så fixerade vi *metod* som moment och *smittspridning* som element. Sprutbytesprogrammet är en metod för att hjälpa injektionsnarkomaner mot en smittspridning av infektionssjukdomar,

samtidigt som smittspridning är en flytande signifikant och kan ha en annan betydelse i en annan kontext. Att lokalen var något som hade en stor roll i sprutbytesdebatten var också något som gick att identifiera snabbt. För att få fram lokalen som nodalpunkt tog vi ut det materialet i artiklarna som berörde lokal och synonymer till lokal. I en av storstäderna var det diskussion om var lokalen för sprutbytesprogrammet skulle placeras. Det kom fram i slutändan av den artikelserien att det skulle byggas en paviljong, paviljongen blir synonymt till lokal. Med paviljong som nodalpunkt tog vi exempelvis ut *mottagning* som moment och *ta emot* som element. Mottagningen som moment är för att mottagning kan ha många olika betydelser men i samma mening som paviljongen och diskussion om lokal för sprutbytesprogrammet fixerade vi paviljongen som nodalpunkt. Elementet *ta emot* är mångtydligt och går därmed inte att fixera.

Ett tydligt mönster som vi upptäckt är att åsikterna är delade vad gäller sprutbytesprogrammet, en del menar att det är hälsofrämjande för individen medan andra anser att omgivningen runt omkring lokalen för sprutbytesprogrammet är viktigare. Vilket benämns på följande sätt;

”Vi vill hitta en plats där verksamheten stör så lite som möjligt”
(Dagens Nyheter 2011-11-30).

”Vi frågar oss om ett sprut- utbytesprogram påverkar tryggheten i ett område” (Svenska Dagbladet 2011-05-05).

”Det handlar om att få kontakt på ett nytt sätt med tunga intravenösa missbrukare och få dem att ingå i ett program som kan göra dem fria från missbruk” (Svenska Dagbladet 2011-05-05).

Även om debatten om själva placeringen och funktionen för sprutbytesprogrammet inte alltid leder någon vart som en skribent skriver är det bättre att ha ett program tills vidare, så åtminstone det inte är så många smutsiga nålar som ligger i området. Börjesson och Rehn (2009) skriver om att det emellanåt kan uppstå svårigheter att skilja på det som är viktigt och oviktigt, vilket kan ske då kontexten förskjuts. Ett exempel på förskjuten kontext är att det i sprutbytesdebatten fokuseras mycket på att framställa en bild av narkotikamissbrukarna som

hjälplos eller som en individ som självmant satt sig i problematiken. Genom att dagspressen oftast belyser en negativ framställning av bland annat brukaren förskjuts kontexten, och läsaren missvisas och går förlorat det som faktiskt är av betydelse vad gäller sprutbytesdebatten. Nivåerna som debatten om sprutbytesprogrammet rör är på mikro-, exo- och makronivå, ett exempel på mikronivån är att brukaren enligt vissa inte alltid är önskvärd att ha i sitt område och individen förmodligen känner sig stigmatiserad för sitt injektionsmissbruk. Samtidigt kan exonivån förklaras att det är upp till landstinget och kommunen att avgöra huruvida ett sprutbytesprogram skall öppnas upp. På makronivån handlar det mer om samhällets värderingar som kommer fram i debatten om sprutbytesprogrammet, frågan om missbrukaren är en individ som skall hjälpas eller om missbruket är självförvållat varvid hjälpinsatser bör elimineras. Ena sidan menar att "Missbruk är inte en sjukdom som man drabbas av, utan ett missbruk är något man själv väljer att få" (Sydsvenskan 2011-05-25) medan andra uttrycker sig att "Det handlar om en liten grupp svårt utslagna, som det är viktigt att komma i kontakt med..." (Svenska Dagbladet 2011-05-24). Citatet från Sydsvenskan går att koppla till det restriktiva perspektivet som menar att genom sprutbyte så skapar man en sorts legalisering av narkotikan och visar på att det är accepterad att bli injektionsmissbrukare samtidigt som motiven för brukaren av sprutbytesprogrammet får svårare att sluta med sitt injektionsmissbruk på grund av konstant tillgång till rena injektionsverktyg. Citatet från Svenska Dagbladet går att koppla till skadereduktions-/normaliseringsperspektivet som menar att genom en bättre kontakt med den utsatta gruppen så går det att minska stigmatiseringen och öka den sociala integrationen och på så sätt ge en bättre folkhälsa. Perspektivet visar på att individen har rätt att göra sina egna val men att man öppnar upp dörrar om han eller hon vill ha kontakt med sociala myndigheter och att individen blir respekterad för den han eller hon är.

Sprutbyteslokalen har i syfte att stötta missbrukarna i form av att fungera som en länk till olika verksamheter så som socialtjänst och beroendevård. Det är alltså en fungerande exonivå där verksamheterna fungerar och brukaren är i fokus i hälsofrämjandet. Det har pågått en strid angående ett uppstartande av en sprutbytesverksamhet, striden har omfattat placeringen av lokalen. En skribent uttrycker att lokalen borde varit löst i ett tidigt skede då människors liv riskerats på grund av konflikten kring placeringen. Diskussionen kring lokalens placering har bland annat omfattat; att man inte velat ha för många sociala verksamheter inom samma område. Ett område kan bli stämplat och stigmatiserat genom att det samlas många sociala

verksamheter inom samma område. Beslutet tas på exonivå men värderingarna är på makronivå. Det har funnits riktlinjer om att lokalen inte har fått placeras i närheten av ett dagis, eller nära bostäder, eller nära en park; vilka orsaker kan detta bero på, är det "rädslan" för narkomaner eller har det med brukarens känslor att göra? Då bestämmelser om placeringen ligger på landstinget och kommunalnivå går det att tyda Bronfenbrenners exonivå (Broberg 2003) i denna fråga. Placering av sprutbytesprogrammets lokal behöver inte vara ett motargument för programmets existens men istället att placeringen är viktigt för samhället och individen.

6.3 Brukarna som diskurs

Att ta ut brukare som nodalpunkt var relevant för vår uppsats, dock förekom många olika benämningar på brukare av sprutbytesprogrammet, till exempel; narkoman, missbrukare, injektionsmissbrukare. I en artikel tog vi ut *personer* som nodalpunkt då de representerar missbrukare i artikeln. Som moment tog vi ut *injicerar* då det tillsammans med personer blir missbrukare i kontexten. Elementet blir *narkotika* då det i sig själv kan bli en nodalpunkt men främst då det finns olika sorters narkotika. Narkotika är mångtydigt som får sin betydelse beroende på dess innehåll och kontext.

"Men narkomaner är inte dumma i huvudet. De är beroendesjuka. Och de utsätter sig dagligen för stora hälsorisker"(Dagens Nyheter 2012-07-17). När vi gick igenom vår empiri upptäckte vi en mängd olika definitioner av brukarna i sprutbytesdebatten. Precis som Socialstyrelsen (2007) nämner att missbrukarna benämns med olika termer inom missbruksvården, så kunde även vi se att det inom dagspressen fanns en mängd olika definitioner, som betingades både på gott och ont gentemot missbrukaren. Ett genomgående tema vad gäller negativa framställningar om sprutbytesprogrammet betonas det ofta att individen använder sig av narkotika och definieras ofta då som; drogmissbrukarna, pundare och narkomaner. Vilket är en kontrast i jämförelse med vilka definitioner förespråkarna oftast använder vilka är; individen, brukaren och patienten. Vilka klassificeringar brukarna tilldelas i svensk dagspress samt hur definitionerna kopplas samman med sprutbytesverksamheten, kan ses utifrån en maktaspekt. Genom att utgivaren för artikeln väljer hur missbrukarna skall presenteras, samt vilka övriga upplysningar som introduceras i sambandet. Börjesson och Rehn (2009) menar att makt handlar om att kontrollera språket, genom "vad som sägs och hur

det sägs, samt om de effekter denna typ av kontroll får” (Börjesson & Rehn 2009:37). Definition av brukaren i massmedia kan visserligen leda till att brukarna själva får en känsla av gemenskap och vara en del i en grupp, en symbolisk tillgänglighet (Lalander 2005). Individerna sinsemellan upplever inte alltid en gemenskap men tillhör ändå samma grupp och gemenskap som en del i samhället sätter samma etikett på (Becker 2006). Får då brukarna genom sprutbytesverksamhet en känsla av gemenskap eller tillhörighet eller är det så att de kanske känner att de har ett utanförskap från samhället.

”I Sverige når vi bara ut till cirka fem procent av missbrukarna vad gäller byte till rena sprutor” (Göteborgs-Posten 2012-07-21), vilket kan ses som en brist då sprutbytesverksamheten vill nå ut till fler injektionsmissbrukare i samhället. Däremot fanns det en del negativa inställningar till interventionen samt gentemot missbrukarna, vilket kan bidra till att missbrukarna inte vill upprätta en kontakt med verksamheten på grund av stämpeln dem kan tänkas få. En nedvärderande åsikt som ofta framställdes då brukarna kom på tal är att missbruk är ett självförvällat problem. Att den här gruppen som redan antas ha valt sin missbruksproblematik skall få en möjlighet att få ut rena injektionsverktyg till att injicera sin narkotika vid fler tillfällen skapar inte en bra bild av sprutbytesprogrammets funktion genom att nå ut till brukarna för att ge råd och stöd om sin missbruksproblematik (Stenström 2008). Somliga hävdar att en ökad tillgänglighet till sprutor borde leda till att missbruket eskalerar. Injektionsmissbrukarna beskrivs som en grupp utslagna människor som är svåra att nå och inte har så stor frihet. Där sätts etiketten av samhället som Becker (2006) beskriver som avvikande och ett utanförskap. Individerna kan vara svår att nå och det är regelverket som avgör var placeringen av lokalen samtidigt som det är en utsatt grupp i behov av hjälp. Stenström (2008) menar att det både blir ett utanförskap samtidigt som samhället är medvetna om att den här gruppen som står utanför går att nås och socialiseras in i samhället igen genom en kontakt via sprutbytesprogrammet. Sprutbytesdebatten bygger bland annat på hur man väljer att se på narkotikamissbruk och beroende, anses brukarna redan vara en avvikande grupp (Becker 2006) eller blir det framställt så av media och debatten. Vilket leder till frågan om beroendet är ett självförvällat problem som försvinner när drogerna tas bort eller om det är en kronisk sjukdom med psykologiska och sociala komponenter.

Injektionsmissbrukarna står utanför samhället med sitt injektionsmissbruk men är också en del av samhället då de bor och lever i det och har rätt till bra hälso- och sjukvård som alla

andra i landet. Enligt svensk lagstiftning anses drogmissbruk vara olagligt och Becker (2006) skriver om hur regler och lagstiftning reglerar vem som skall ses som avvikande i samhället och vem som är i ett utanförskap. Resultatet av ett deltagande i sprutbytesprogrammet till att personen anses vara avvikande, på grund av att han eller hon använder sig av droger samt genom att hämta ut rena injektionsverktyg för sitt missbruk måste söka upp en lokal som politikerna kanske har valt att lägga lite i skymundan för allmänheten. Verksamheten kan leda till att missbrukarna får upp ett viktigt kontaktnät inom beroendevården. Beroendevården kan på detta sätt bli mer human, att man ser till individens vilja, och dennes uppfattning om vad som är bäst hjälp. Däremot går det inte att undvika maktaspekten som går att tyda i denna form av vård, vilket uttrycks genom att "Missbrukarna måste lämna in sina använda sprutor för att få ut motsvarande mängd rena" (Göteborgs-Posten 2012-07-21). Det förekommer att människor utsätts för onödig kontroll inom vårapparatens och med det kan brukaren förlora självkänslan enligt Foucault (Johansson 2006).

Injektionsmissbrukarna är en grupp individer som står utanför samhällets accepterade normer och lagar när de är aktiva med sitt drogmissbruk och som behöver få ett stöd och hjälp med sitt injektionsmissbruk. Ett sätt att hjälpa dessa individer med att få hjälp och stöd är att ha ett sprutbytesprogram som är hälsofrämjande för individen samtidigt som en kontakt skapas mellan brukaren och myndigheter. Missbrukaren gör vad denne kan för att komma igenom dagen och leva ett vad han eller hon anser vara ett normalt liv, enligt normerna och värderingarna i det svenska samhället så är det avvikande. De möter varandra i en konflikt där båda anser att de har rätt och den andre har fel. Politiker driver igenom lagar och ändringar, samhället skapar normer och värderingar, där emellan står individen och ska passa in i ett beteende som gör båda systemen nöjda.

6.4 Den politiska diskursen

Vi valde att inte ha politik och ekonomi som nodalpunkter, däremot såg vi att det förekom ofta i empirin tillsammans med de andra nodalpunkter vi lyfte fram. Det som är intressant med den politiska och ekonomiska diskursen är att de går och kopplas samman med våra teorier, modeller och tidigare forskning som vi använder oss utav. Politiken och ekonomin belyser hur framställningen av brukaren och dennes situation påverkas och med hjälp av de

nodalpunkter vi har kan vi lyfta fram och koppla samman det med vår empiri och teori i vår analys.

Sociala regler är en skapelse av specifika sociala grupper. Moderna samhällen är inga enkla organisationer där alla är överens om vilka reglerna är och hur det kan tillämpas i specifika situationer. De är i stället starkt differentierade efter klassmässiga, etniska, yrkesbestämda och kulturella linjer. Dessa grupper behöver inte dela samma regler och gör det i själva verket ofta inte. De problem som de möter i hanteringen av sin omgivning, liksom den historia och de traditioner som de bär på, leder till utveckling av skilda regelkomplex. Om olika gruppers regler strider mot och motsäger varandra så kommer det att råda oenighet om vilket slags beteende som är tillbörligt i en viss situation” (Becker, Howard S. Becker, 2006, sid. 27).

Debatten omfattas av argument om att sprutbytet skulle vara ett led i att legalisera droger i svenska samhället, vilket en del politiker argumenterar för. Ett politiskt utlåtande lyder som följande; att sprutbytesprogrammet skickar fel signaler, signaler som om det vore okej att knarka samt att landstinget bjuder på sprutor så injektionsmissbruket kan fortsätta. Det går att se liknelsen med hur det restriktiva perspektivet (Stenström 2008) stämmer in på politikernas argument. Perspektivet har en aspekt där det anses vara ett incitament till att börja med ett injektionsmissbruk samt att motiven till att sluta med det intravenösa missbruket minskar med utdelning av fria sprutor. Vilket går att koppla till makronivån, där återigen politiker bestämmer över hur regler och lagar skall sättas upp samt att en avvikande identitet skapas vad gäller brukaren av sprutbytesprogrammet. Däremot finns det en del politiker som är för ett sprutbyte bland injektionsnarkomaner för att markera hur viktigt det är att tänka på hälsofrämjandet för de utsatta missbrukarna samt att alla ska garanteras en värdighet och trygghet i samhället. Det är också på makronivå där ett försök till att inte skapa en stigmatisering och ett avvikande beteende (Becker 2006).

”Att dela ut rena sprutor till missbrukare handlar om skademinimering” (Sydsvenskan 2011-05-28), samtidigt belyses ett annat mål som syftar till att ”minska landstingets sjukvårdskostnader för den här gruppen” (Dagens Nyheter 2012-06-09). I sprutbytesdebatten är kostnaderna ett återkommande ämne, somliga anser att denna form av insats inte är så pass effektiv att det skulle vara lönt att investera pengar till dels verksamheten i sig men även en diskussion kring att investera pengar i målgruppen missbrukare då missbruket kan anses vara självförvållat. De hävdas även att fria sprutor ger större injektionsmöjligheter för narkomanerna. Då argumenten för att lägga ner sprutbytesverksamheten hänger samman med

den ekonomiska frågan kan dessa anses vara giltiga. Det kommer däremot fram i empirin att ett års verksamhet av sprutbytesprogrammet är billigare för landstingets sjukvård och samhällets ekonomi än att ha individer som blir smittade av HIV och hepatit-C som lämnar smutsiga injektionsverktyg för allmänheten att skada sig på. Den ekonomiska biten kommer in på både exo- och makronivå där riksdagen avgör hur mycket pengar som skall delas ut till de olika landsting och kommuner och där sedan landsting och kommuner avgör om de skall öppna upp ett sprutbytesprogram eller en annan liknande metod för att hjälpa de injektionsmissbrukare som befinner sig i landstinget. Det blir en ekonomisk fråga och hur ekonomin skall fördelas i kommunen är också lite vad kommunen har för behov för tillfället och måste tilldela sin ekonomi till. Där det finns makt finns det också motmakt skriver Swärd och Starrin (2006). Kontroll av resurser innebär makt som kan påverka människors livsföring och den sida som styr resurserna och som argumenterar för eller emot sprutbytesverksamheten påverkar då också de injektionsmissbrukare som finns i kommunen. Swärd och Starrin skriver vidare om hur socialarbetare och klienter kan gå samman och bilda en allians för att sätta press på myndigheter, men finns det någon som gör det för sprutbytesprogrammet på politisk nivå eller är det vad styrande organ i kommunen avgör.

De som argumenterat för sprutbytet, talar om att denna form av intervention är ett led till att göra samhället drogfritt, att resultatet kan leda till en minskad användning av droger. Men samtidigt hävdar motståndarsidan att effekten om att sprutbytet skulle vara ett skydd mot spridningen av HIV är felaktig, forskare har missvisat genom att ha framställt sitt resultat på ett felaktigt sätt. Det finns forskning om sprutbytesverksamheten, däremot finns det ingen avgörande forskningen som visar om sprutbytesprogrammet är bra eller dåligt för brukaren och samhället (Antoniussen et al. 2005, Käll et al. 2005). Samtidigt råder det en oro hos medborgarna, då de befarar att det skall ligga använda sprutor i deras närmiljö då tillgången på sprutor ökar. Andra talar om att ”tvångsmässiga insatser” kan leda till att missbrukarna tar sig ur sitt missbruk. Meeuwisse och Swärd skriver att ”Sociala arbetets huvudfunktion är att utöva social kontroll, disciplinering och makt” (2006:67) i avsikt att främst ”skydda samhället från de avvikande och att anpassa individerna till samhället (ibid). Att upprätthålla ordning och förmedla rättigheter för omgivningen kan tolkas som diskriminerande för brukarna i denna kontext. Genom att dela ut rena sprutor genom kontrollerade verksamheter, kan medborgarnas oro för att sprutor skall spridas i deras närmiljö minska, vilket i sin tur kan leda till en minskad negativ syn på sprutbytesanvändarna.

”Programmen utgör en viktig kontaktyta mellan injektionsmissbrukare och samhällets vårdfunktioner” (Svenska Dagbladet 2011-02-23), samt skapar en möjligheter för sociala myndigheter att nå ut till injektionsmissbrukarna. Vilket går att koppla till normaliseringsperspektivet (Stenström 2008). Normaliseringsperspektivet menar att; om kontakten mellan sociala myndigheter och brukare förbättras minskar stigmatiseringen för brukaren och han eller hon en tilltagen social integration och en bättre hälsa. ”Bruk och missbruk kan med framgång minskas, begränsas, regleras, bekämpas - men aldrig elimineras ur en nation. I alla fall inte ur en demokrati” (Dagens Nyheter 2011-08-26). Becker (2006) skriver om hur det ibland är svårt att definiera vad som är funktionellt och dysfunktionellt i ett samhälle eller i en social grupp. Det funktionella representerar stabiliteten i samhället och gruppen och det dysfunktionella är det som förändrar stabiliteten. Det avgörs på en politisk nivå för att se huruvida det vore funktionellt eller dysfunktionellt för samhället. Gruppens eller organisationens funktion avgörs alltså i en politisk konflikt då kanske många inom gruppen eller organisationen är oense om syftet och målet och är villiga att anpassa sig för att bli mer funktionella i samhället. Becker (2006) menar vidare att vem och vad som ska anses vara avvikande samt vilket beteende och vilka personer som ska stämplas som utanförstående måste ses som politiskt. Det ligger då alltså inte på individ och gruppnivå längre utan styrs politiskt. Politikerna har fått befolkningens fullmakt att träffa avgöranden som påverkar deras välfärd. Målet med välfärdspolitiken sägs vara att ge medborgarna största möjliga frihet och självbestämmande. Dessa mål har materialiserats i en rad formella sociala rättigheter och skyldigheter som reglerar förutsättningar för socialt arbete och hur individer behandlas skriver Swärd och Starrin (2006). Var ett sprutbytesprogram skall starta styrs redan på en politisk nivå även om socialstyrelsen fick igenom Lag (2006:323) om utbyte av sprutor och kanyler. På en makro- och politisknivå kan det alltså bestämmas var en injektionsmissbrukare skall söka sig för att få tag på rena injektionsverktyg, hur byggnaden skall vara utformad och vara placerad samt om programmet ens skall existera i kommunen.

... att varje missbrukare är en slav under drogens beroendeskapande egenskaper, att möjligheten att ta sig ur ett missbruk ligger utanför missbrukarens viljemässiga kontroll, att lång och intensiv behandling är ett villkor för att en person ska kunna lämna sitt missbruk och att tvångsmässiga insatser från samhället därför inte bara är befogade utan en välfärdssolidarisk plikt. (Dagens Nyheter 2011-08-26)

Det visar från politisk sida att gruppen missbrukare är avvikande från samhället och får en stigmatiserande stämpel över sig för att de är annorlunda och blir erbjudna en specialistvård. Däremot skapas något gemensamt för de som har blivit stämplade som avvikande, de som grupp delar etiketten och erfarenheten av att betecknas som utanförstående skriver Becker (2006). Becker (2006) skriver om vad som är syftet och målet för gruppen och hur gruppen vill uppnå sitt syfte ofta avgörs på en makronivå enligt Broberg (2003). Med en signatur som visar på att individen som skriver tillhör en specifik organisation eller ett politiskt parti samt språket som används i den skriftliga texten för att framföra sitt budskap eller sin åsikt. Det skapas inte några lagstiftningar över debattartiklar eller tidningsartiklar men det kan skapa värderingar och funderingar på normer ute i samhället bland dem som läser texten.

7. Slutdiskussion

Det som vi har kunnat se genomgående i de artiklar vi har läst och den litteratur vi har använts oss av som har vänt sig till sprutbytesdebatten och sprutbytesprogrammet saknas det ett brukarperspektiv. Det framkommer i artiklarna såväl positiv och negativ kritik till programmet i sig och ofta på brukaren av programmet men den enskildes åsikt kommer sällan fram. Det är en sak att intervjua de som arbetar inom sprutbytesprogrammet och det är en känsligt etisk grupp att intervjua injektionsmissbrukare men för att få en bra debatt om sprutbytesverksamhet behövs ändå åsikter från alla sidor om programmets funktion och påverkan för att kunna få en bra helhetsbild av sprutbytesprogrammet.

Brukaren av sprutbytesprogrammet framställs på många olika sätt. Själva programmet får ofta kritik eller komplimanger för sin existens, och beroende på vilken sida av argumenten och ståndpunkterna man står på så används brukaren och individen på olika sätt. Är argumenten för sprutbytesprogrammet, ja då är brukaren lite mildare förklarad som en individ som har ett injektionsmissbruk. Är argumenten emot sprutbytesprogrammet, ja då är brukaren lite hårdare förklarad som en individ som lever ett kriminellt liv och belastar samhället med sitt narkotikamissbruk.

Med hjälp av Bronfenbrenners modell så kunde vi se att det saknades en mikronivå i debatterna och att brukaren inte ofta kom fram. Är det då media som väljer att publicera artiklar och debattartiklar för att kunna vinkla för deras egen vinning och bara lyfta fram de

åsikter som de anser vara korrekta och hur hade det då varit om brukare hade fått vara mer aktiva i debatten om sprutbytesprogrammet? De perspektiv som Stenström skriver om har hjälpt oss att se var argumenten som förs hör hemma, är det till folkhälsoperspektivet där man strävar efter en bättre folkhälsa eller tillhör argumentet det restriktiva perspektivet där sprutbytet anses vara incitament för fortsatt injektionsmissbruk. Många gånger så stod författaren till artikeln bakom en förening som kunde visa lite vilket perspektiv de valde att hämta sina argument ifrån. En av artiklarna som var negativt laddad gentemot sprutbytesprogrammet gick det att se direkt hur det kunde stämma överens med det restriktiva perspektivet medan responsen till den debattartikeln sågs tillhöra skadereducerings-/normaliseringsperspektivet.

Då vår avsikt med denna studie var att undersöka huruvida och på vilket sätt brukarperspektivet skildras i sprutbytesdebatten anser vi att vårt metodval har varit relevant. Genom att använda oss av en diskursiv ansats har vi kunnat urskilja hur brukarna har framställts samt uteblivit i artiklarna. Vi har även kunnat urskilja vilka diskurser som har haft störst fokus i debatten och vår tolkning är att diskursen om lokalens placering har tagit stort fokus från brukarperspektivet. Det som framgått under vår undersökning är att det både inom tidigare forskning samt i svensk dagspress finns brister vad gällande att dels lyfta fram ett brukarperspektiv samt öppna upp debatten just för brukarna. En diskursanalys omfattar många delar och vår studie är en liten del inom ett forskningsområde där det finns många brister. Vi anser att det finns ett behov av att vidareutveckla denna form av studie och med det menar vi att brukarperspektivet är i behov att lyftas upp, dels inom verksamheter men även inom massmedia då medier har ett stort inflytande i samhället.

8. Referenslista

Almqvist, Kurt (2006) ”Förord”. I Engelsberg Seminar. *Medierna och mediernas makt: perspektiv från Engelsbergsseminariet 2004*. Stockholm: Atlantis

Andersson, Peter (2003). *Sinnenas utveckling och medias påverkan på människan*. [2., lätt omarb. utg.] Järna: Fören. för antroposofisk läkekonst (FALK)

Antoniussen, Eva-Malin, Kristiansen, Arne, Laanemets, Leili, Svensson, Bengt & Tops, Dolf (red.) (2005). *Sprutbytesfrågan [Elektronisk resurs] : en granskning av en forskningsgenomgång om effekter av sprutbytesprogram*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Tillgänglig på Internet: <http://www.soch.lu.se/images/Socialhogskolan/2005_1.pdf >
[Hämtad: 2012-10-15]

Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber

Becker, Howard S. (2006). *Utanför: avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv

Blomberg, Helena, Kroll, Christian, Lundström, Tommy & Swärd, Hans (2004). ”Medier och samhällsvetenskap”. I Blomberg, Helen (red.) *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*. Lund: Studentlitteratur

Blomberg, Staffan & Petersson Jan (2006) ”Socialpolitik och socialt arbete”. I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. 2., [rev. och utök.] utg. Stockholm: Natur och kultur

Broberg, Anders, Almqvist, Kjerstin & Tjus, Tomas (2003). *Klinisk barnpsykologi: utveckling på avvägar*. Stockholm: Natur och kultur

Broselid, Anette (2011) *Striden om sprutan - en diskursanalys av sprutbytesdebatten*. Kandidatuppsats, Socialhögskolan vid Lunds universitet. Tillgänglig på Internet: <<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=1973675&fileOId=1973676>> [Hämtad: 2012-09-14]

Bryman, Alan(2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Börjesson, Mats (2003). *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2007). *Diskursanalys i praktiken*. 1. uppl. Malmö: Liber

Börjesson, Mats & Rehn, Alf (2009). *Makt*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Denvall, Verner, Heule, Cecilia & Krisiansen, Arne (2007). ”Brukaren och socialarbetarutbildning”. I Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Engelsberg Seminar (2006). *Medierna och mediernas makt: perspektiv från Engelsbergsseminariet 2004*. Stockholm: Atlantis

Goldberg, Ted (2010). *Hur blir man narkoman? - och hur hindrar vi det?* Solna: Academic Publishing of Sweden

Greenslade, Roy (2006) ”Medias dilemma”. I Engelsberg Seminar. *Medierna och mediernas makt: perspektiv från Engelsbergsseminariet 2004*. Stockholm: Atlantis

Johnsson, Eva, Laanemets, Leili & Svensson, Kerstin (red.) (2009). *Narkotikamissbruk: debatt, behandling och begrepp*. 2., [red.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Johansson, Thomas (2006) ”Mötets många ansikten – när professionella möter klienter”. I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) *Socialt arbete: en grundbok. 2.*, [rev. och utök.] utg. Stockholm: Natur och kultur

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete. 1. uppl.* Malmö: Liber

Kristiansen, Arne (2009) ”Frågan om att knarka eller inte knarka. Ett sociokulturellt perspektiv”. I Johnsson, Eva, Laanemets, Leili & Svensson, Kerstin, (red.): *Narkotikamissbruk: debatt, behandling och begrepp. 2.*, [red.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Käll, Kerstin (2005). *Sprututbyte: en genomgång av den internationella forskningen och den svenska debatten.* Stockholm: Fri förlag

Körner, Henrike & Treloar, Carla (2003) ”Barriers to use of Needle and Syringe Programmes in a high drug use area of Sydney, New South Wales” *International Journal of Drug Policy*, 15, 46-55

Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1985). *Hegemony & socialist strategy. Towards a radical democratic politics*, London: Verso

Lalander, Philip (2005). *Mellan självvalt och påtvingat utanförskap: en analys av sju kvalitativa studier om unga narkotikaerfarna människors tankar om narkotika.* Stockholm: Mobilisering mot narkotika.

Tillgänglig på Internet: <<http://www.fhi.se/PageFiles/4915/MOB2005-10-mellan-sjalvvalt-och-patvingat-utanforskap.pdf>> [Hämtad: 2012-10-18]

Levin, Claes och Lindén, Gunilla (2006) ”Psykologi och socialt arbete”. I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) *Socialt arbete: en grundbok. 2.*, [rev. och utök.] utg. Stockholm: Natur och kultur

Lindqvist, Rafael och Nygren, Lennart (2006) "Social teori och socialt arbete". I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) *Socialt arbete: en grundbok. 2.*, [rev. och utök.] utg. Stockholm: Natur och kultur

Lloyd, Johan (2006) "Kritik och auktoritet". I Engelsberg Seminar. *Medierna och mediernas makt: perspektiv från Engelsbergsseminariet 2004*. Stockholm: Atlantis

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

McLuhan, Marshall (2001). *Media*. [Ny utg.] Skarpnäck: Pocky/Tranan

Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) (2006). *Socialt arbete: en grundbok. 2.*, [rev. och utök.] utg. Stockholm: Natur och kultur

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2006) "Socialvetenskapliga utgångspunkter". I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) *Socialt arbete: en grundbok. 2.*, [rev. och utök.] utg. Stockholm: Natur och kultur

Nationalencyklopedin [elektronisk] Hämtade: 2012-12-18

Sökord:

Missbruk < http://www.ne.se/sve/missbruk?i_h_word=Missbruk>

Missbruka < http://www.ne.se/sve/missbruka?i_h_word=Missbruka>

Narkotika < http://www.ne.se/sve/narkotika?i_h_word=narkotika>

Narkotikamissbruk < http://www.ne.se/lang/narkotikamissbruk?i_h_word=Narkotika>

Narkotikamissbrukare < <http://www.ne.se/sok?q=narkotikamissbrukare&type=THES>> som

ledde till Kriminalitet < http://www.ne.se/sve/kriminalitet?i_h_word=narkotikamissbrukare>

Payne, Malcolm (2005). *Modern social work theory*. 3. ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Socialstyrelsen (2007). *Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård* [elektronisk] Vägledning för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens verksamhet för personer med missbruks- och beroendeproblem. Tillgänglig <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8933/2007-102-1_20071021_rev.pdf> [Hämtad: 2012-11-28]

Stenström, Nils (2008) *Sprutbyte vid intravenöst narkotikamissbruk – En longitudinell studie av deltagarna i sprutbytesprogrammet i Malmö*. Sundsvall: Mid Sweden University.

Svensson, Kerstin (2009) ”Motivationsarbetets utgångspunkter”. I Johnsson, Eva, Laanemets, Leili & Svensson, Kerstin, (red.): *Narkotikamissbruk: debatt, behandling och begrepp*. 2., [red.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Swärd, Hans & Starrin, Bengt (2006) ”Makt och socialt arbete”. I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. 2., [rev. och utök.] utg. Stockholm: Natur och kultur

Tops, Dolf (2009) ”Den svenska narkotikapolitikens födelse”. I Johnsson, Eva, Laanemets, Leili & Svensson, Kerstin, (red.): *Narkotikamissbruk: debatt, behandling och begrepp*. 2., [red.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Treloar, Carla & Cao, Wen (2005) “Needle and syringe programmes in the local media: “needle anger” versus “effective education in the community”” *International Journal of Drug Policy* 16, 308–315

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgänglig på internet: <<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> [Hämtad: 2012-10-23]

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

9. Tidningsartiklar

Alla artiklar är hämtade 2012-11-14 från Retriever Research

Dagens Nyheter 2011-02-24 *Sprututbyte: En bit i ett större pussel.*

Dagens Nyheter 2011-05-14 *Ingen rubrik*

Dagens Nyheter 2011-08-26 *Nu rasar grunden för svensk drogpolitik*

Dagens Nyheter 2011-11-30 *Ja till sprutbyte - men ingen vill ha det nära sig*

Dagens Nyheter 2012-05-09 *"Från att ha haft allt hamnade vi på ruta ett igen"*

Dagens Nyheter 2012-06-09 *Nu tas beslutet om sprutbyte mitt i stan.*

Dagens Nyheter 2012-07-17 *Sent men klokt om sprutor*

Göteborgs-Posten 2011-10-12 *Inför sprutbyte - av humanitära skäl*

Göteborgs-Posten 2012-07-21 *Inför fria sprutbyten även i Göteborg*

Göteborgs-Posten 2012-07-23 *Oron för sprutbyten är överdriven*

Göteborgs-Posten 2012-07-31 *Fria sprutbyten sanktionerar missbruk*

Svenska Dagbladet 2011-02-21 *Myter om sprutbyte håller inte*

Svenska Dagbladet 2011-02-23 *Forskningen visar att sprutbyte är effektivt*

Svenska Dagbladet 2011-05-05 *Stockholms stad redo att testa sprututbyte*

Svenska Dagbladet 2011-05-24 *M föll i sprutstrid*

Sydsvenskan 2011-05-25 *Knarklobbyns största seger narkotikafrågor*

Sydsvenskan 2011-05-28 *Humanism - inte hetsjakt*

Sydsvenskan 2011-05-28 *Fria sprutor triggas inte igång missbruk narkotikafrågor*

Sydsvenskan 2011-11-26 *sprutbytet*

Sydsvenskan 2012-07-17 *Ja till sprutbyte för narkomaner*

Bilaga 1.

1.1 Analysschema med frågor.

Historia	Aktörer	Lösningar	Konsekvenser och omfattningar	Karaktär	Orsaker
Missbrukets utveckling och framtidsprognos.	Politiker, brukare, allmänheten, personer som är verksamma inom området.	Förslag på ändringar, placering.	Samhälle, individ.	Vad för slags problem? Narkotikapolitik? vad är det oönskade? Kärnan? Andra kopplingar?	Voluntaristiska eller deterministiska?

Vilket/ vilka problem lyfts upp i debatten?	Karaktär
Hur förs dessa resonemang?	Orsaker
När blir det ett problem?	Konsekvenser
Var ligger ansvaret?	Lösningar
Vem gynnas av hur problemet framställs?	Aktörer
Vem är insatsen riktad till?	Lösningar
Hur presenteras aktören?	Aktör
När uppmärksammas problemen/ När blir det ett problem?	Historia, utveckling.